

Ohlédnutí za rokem 2025

cevro.cz

 **CEVRO
UNIVERZITA**

OBSAH

- str.3 **Úvodní slovo předsedy
správní rady CEVRO Univerzity**
- 01** str.4 **Kateřina Weissová:**
Odcházení Joea Bidena
- 02–03** str.8 **Michael Žantovský:**
Překrásný nový svět aneb
Konec civilizace
- 04** str.15 **Zaved'me občanskou službu jako
základní prvek národní odolnosti**
- 05** str.18 **Ivan Langer:**
Tucet a jedno velikonoční
zamyšlení
- 05** str.21 **Karel B. Müller:**
Česká demokracie potřebuje
silné a důvěryhodné instituce.
A také občanskou terapii
- 06** str.27 **Tomáš Pojar:**
Armáda ČR potřebuje část
činností outsourcovat a více
se otevřít společnosti
- 07** str.33 **Aleš Špidla:**
Kybernetická bezpečnost jako
součást civilní obrany?
- 08** str.36 **Jan Železný:**
Policy Brief: Vliv katolické
církve na politiku a společenské
dění v USA
- 09** str.42 **Maciej Ruczaj:**
Trump jako beranidlo
- 10** str.48 **Tomáš Jarmara:**
Střední Evropa: vize, cíl a smysl
- 11** str.52 **Daniel Kunštát:**
Na okraj listopadového výročí:
rozjímání s nádechem retra
- 12** str.62 **Maciej Ruczaj:**
Rozvod liberalismu a demokracie

Úvodní slovo

Na životě je krásné, když se věci posunou z myšlenky do reality. Ještě krásnější je, když se to podaří hned na začátku roku. Právě tak jsme vstoupili do roku 2025, kdy jsme se stali univerzitou.

Není to změna formální. Je to potvrzení kvality práce, kterou dlouhodobě odvádějí naši pedagogové, výzkumníci, studenti i celý tým lidí zajišťující chod školy. Je to také závazek. Závazek k vyšší náročnosti, k vyšším ambicím a k vyšší odpovědnosti.

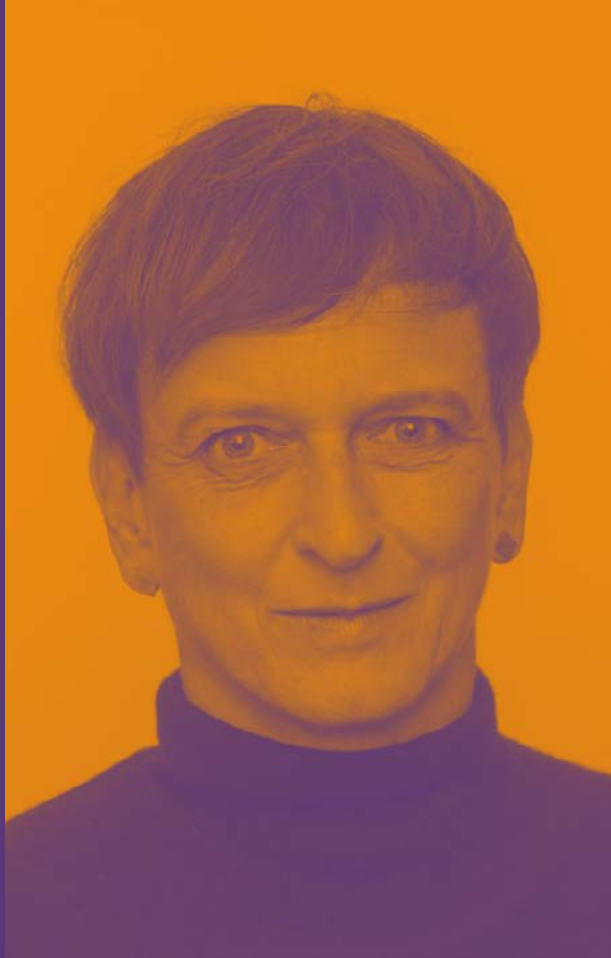
Univerzitní status přináší očekávání, která nejde obejít slovy ani marketingem. Uplynulý rok ukázal, že jsme je vzali vážně. Posílili jsme výzkumné aktivity, rozšířili nabídku studijních programů, prohloubili mezinárodní spolupráci a otevřeli prostor pro setkávání s výraznými osobnostmi z oblasti politiky, bezpečnosti, diplomacie i byznysu. Naše centra se stala přirozenou součástí odborné debaty a studenti se zapojovali do projektů, které mají smysl a dopad.

Tento sborník je jedním z důkazů, že CEVRO Univerzita není jen instituce, ale živá akademická komunita. Najdete v něm příspěvky osobností CEVRO Univerzity, které dohromady skládají obraz uplynulého roku. Je to obraz práce, témat, názorů i hodnot, na nichž stojíme. Nejde o soupis událostí. Jde o svědectví o tom, jak přemýšlíme a kam směřujeme.

Děkuji všem, kdo se na roce 2025 podíleli. Akademikům, zaměstnancům, studentům i partnerům, kteří nám dávají důvěru. Univerzita má smysl tehdy, když své poslání naplňuje každý den prací, která ob stojí i v náročném srovnání s nejlepšími.

Ivan Langer

Předseda správní rady CEVRO Univerzity

Kateřina Weissová

Od roku 2021 je ředitelkou Centra transatlantických vztahů CEVRO Univerzity. Studovala matematiku a sociologii, titul magistry získala na Karlově univerzitě v oboru politické sociologie. V roce 1998 absolvovala stáž v The American Enterprise Institute, v rámci The New Atlantic Initiative se zde podílela na aktivitách, které podporovaly úsilí České republiky o vstup do NATO. Mezi roky 2006–2009 pracovala na Ministerstvu zahraničních věcí jako poradkyně ministra, o rok později působila jako vrchní ředitelka Sekce ministra a ředitelka kabinetu. Dlouhodobě se zabývá zahraniční politikou, zaměřuje se zejména na USA a Velkou Británii.

Odcházení Joea Bidena

Kateřina Weissová

Od 20. ledna 2025 je bývalý americký prezident Joe Biden v politickém důchodu. Úřad předal svému předchůdci a také nástupci Donaldu Trumpovi. A nejen americká veřejnost se po roce ptá: Jaký je politický odkaz 46. prezidenta Spojených států amerických? Jsou USA po čtyřech letech jeho vlády silnější a předal zemi svému nástupci v lepší kondici?

Politická kariéra Josepha „Joea“ Robinetta Bidena, jak zní jeho oficiální a celé jméno, začala v roce 1973. Do politického důchodu už jednou odešel, když si první barevný americký prezident Barack Obama v roce 2012 vybral jako svou nástupkyni pro demokratickou nominaci Hillary Clintonovou, manželku někdejšího prezidenta Billa Clintona. Její neschopnost porazit politicky nezkušeného republikánského kandidáta Donalda Trumpa o čtyři roky později však Joea Bidena opět vynesla na vrchol. V 78 letech a dvou měsících se stal 46. prezidentem USA, zároveň nastoupil do funkce jako nejstarší. Po čtyřech letech v Bílém domě a 52 letech v aktivní politice odešel ze scény nadobro. Svůj odkaz se snažil budovat tak úporně, až si spíš uškodil.

Ten, který umetl cestu návratu Donalda Trumpa

Dědictví Joea Bidena bude z velké části historicky vnímáno až podle úspěšnosti prezidentství jeho nástupce. Do listopadových voleb roku 2024 byly jeho „zásluhy o stát“ definovány především schopností porazit Donalda Trumpa v roce 2020. Svým vládnutím a neochotou vzdát se druhého funkčního období pak ale otevřel Trumpovi dveře do Bílého domu podruhé, navíc jako prezidentovi silnějšímu, populárnějšímu, politicky zkušenějšímu a těšícímu se minimálně na dva roky podpoře obou komor Kongresu.

Svět tak, jak jej v lednu 2021 Joe Biden přebíral, byl bezpečnější než ten, který předal svému nástupci. USA byly silnější a nepřátelé slabší.

Biden začal hned první rok špatně. Zpackaný odchod USA a spojenců z Afghánistánu ukázal zemi jako neschopnou vymáhat dodržování dohod, slabou a zranitelnou. Podpora americké veřejnosti mu vzápětí spadla pod 50 procent a už se nikdy nezvýšila. V únoru 2022 Rusko napadlo Ukrajinu. Sedmý říjen roku 2023 se stal pro Izraelce po útoku teroristické organizace Hamás na hudební festival americkým 11. září 2001, kdy al-Kajdá zničila Obchodní světové centrum či zaútočila na Pentagon. A doufejme, že nejen pro ně. Navzdory dodávkám zbraní do obou zemí však americký podíl výdajů na obranu během Bidonova prezidentství spadnul z 3,7 procenta HDP pod tři procenta. Severoatlantická aliance (NATO) se stala silnější, přibralo dva významné členy – Švédsko a Finsko, spojenci se většinou začínají blížit svým závazkům

z Washingtonské smlouvy. Obrazně řečeno, kredit za to však náleží spíš Vladimíru Putinovi než Joe Bidenovi.

Třetí funkční období Baracka Obamy

Bidenovo prezidenství bylo často označováno za třetí funkční období Baracka Obamy. Nejen proto, že byl předtím jeho viceprezidentem. Neslo se stejnými politickými nastaveními, sentimenty a osobnostmi. Ty za Obamy prosazovaly reset s putinovským Ruskem, omezovaly vývoz zbraní na Ukrajinu. Když se za Bidena do administrativy vrátily, bylo těžké jim věřit, že podporu Ukrajiny myslí opravdu vážně. Americká pomoc začala pozdě, byla pomalá, výrazně omezující a postrádající jakoukoliv strategii.

O tom, jak to v realitě vypadalo, přibývá stále více informací. Za Obamy ti stejní lidé vyjednávali tzv. jadernou dohodu s Íránem (tzv. JCPOA), který měl omezit íránský jaderný program výměnou za uvolnění sankcí. Hned ve druhém roce svého prvního mandátu od něj Donald Trump odstoupil a sankce na Írán opět uvalil. A pak se do Bílého domu zamířil Joe Biden a hned zase začala jeho administrativa s Íránem jednat. K vystřízlivění přispěl až útok na Izrael v říjnu 2023 a v dubnu 2024 či již zcela transparentní spojení Íránu s jejich představiteli, kteří na Izrael více než rok útočí ze všech směrů.

Most, který nespojoval

Když nastupoval do funkce, chtěl být Joe Biden „mostem“, který spojí rozdělenou americkou společnost. Sliboval spolupráci s oběma politickými stranami – demokraty i republikány. To se nakonec zčásti povedlo, bez aktivního zapojení republikánů v Kongresu by nevzniknul a neprošel ani zákon o federálních investicích do infrastruktury, ani zákon, který zajišťuje investice do budování kapacit pro výrobu mikročipů. Svou zelenou politikou a omezováním těžby fosilních paliv určitě potěšil své příznivce. Stejně jako mnoha progresivními politikami, korektností, radikálním prosazováním diverzity, rovnosti a inkluze (DEI). Američany tím však rozdělil ještě více a rozvinul tak červený koberec k návratu Donalda Trumpa k moci.

S končícím mandátem se Sleepy Joe, spící Joe, jak jej posměšně nazývali jeho oponenti, se loučil neuvěřitelně hbitým vydáváním politických rozhodnutí, ač věděl, že nebudou mít příliš dlouhou životnost, ale svou kontroverzností a někdy až bizarností už zvedly obočí i mnoha věrných demokratů. Z hlediska českých zájmů bylo naprosto nepochopitelné rozdělení spojenců v NATO a členských zemí Evropské unie do dvou skupin s odlišně regulovaným dovozem pokročilých mikročipů pro umělou inteligenci zejména z produkce společností Nvidia, AMD nebo Intelu. Ocitli jsme se svou důvěryhodností ve stejné skupině, jako většina afrických zemí.

Nepodařené rozlučka

Nepodařená rozlučka ve svém rozlučkovém projevu, který pronesl pár dnů před koncem svého prezidenství. Vyjmenoval své úspěchy, pochlubil se, jak udělal Ameriku lepší, přidal trochu falešné skromnosti, že sám by to nedokázal, našlehal to trochou amerického patosu, popřál občanům USA i nastupujícímu prezidentovi mnoho zdaru.

Do titulků médií se ale zapsala jeho temná varování před koncentrací moci (spolu s Barackem Obamou měli za sebou v prvním období daleko výraznější většinu demokratů v obou komorách), před technologicko-průmyslovým komplexem (evidentně začal vadit až poté, co část Silicon Valley, světového centra počítačového a technologického průmyslu, zběhla k republikánům), před dezinformacemi a zrušením fact-checkingu na Facebooku (po výpovědích jeho zakladatele Marka Zuckerberga o „spolupráci“ s Bidenovou administrativou), či útok na bohaté lidi, oligarchy a miliardáře. Pro vysvětlení: pár dnů předtím udělil nejvyšší civilní státní vyznamenání Georgi Sorosovi, americkému finančníkovi maďarského původu. Vždyť prezidentskou kampaň Kamaly Harrisové, po Bidenově odstoupení v červenci 2024, podporoval historicky nejvyšší počet miliardářů.

Smutný konec více než půl století trvající politické kariéry.

02-03

Michael Žantovský

Diplomat, konzultant, autor, pedagog, poradce prezidenta pro zahraniční politiku. Vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, kde získal titul magistr. Pracoval mimo jiné také jako tiskový mluvčí Václava Havla a politický ředitel Kanceláře prezidenta republiky, působil ve funkcích velvyslanců ČR v USA, Izraeli a Velké Británii. Byl senátorem Parlamentu České republiky, předsedou Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost, též předsedou Občanské demokratické aliance, i ředitelem Knihovny Václava Havla. Přednáší na CEVRO Univerzitě. Zajímá se o literaturu, hudbu, hraje tenis.

Překrásný nový svět aneb Konec civilizace

Michael Žantovský

Přes všechny sofistikované meteorologické modely, opřené o družicová pozorování, statistici vědí, že dlouhodobě nejspolehlivější předpovědi zítřejšího počasí je, že bude stejné jako dnes. O takový, byť nevyřčený předpoklad se opírá stejnou měrou stabilita ekonomiky, společnosti a mezinárodní politiky. Je podložený fyzikálními zákony, empirickým pozorováním, setrvačností lidské psychiky i mezinárodními smlouvami a úmluvami.

Ve statistické perspektivě se ovšem ztrácí jeden nepochybný fakt: jednou za čas se předpovědi opírající se o časové řady z minulosti fatálně zmýlí. Vítr se obrátí od severozápadu k jihovýchodu, teplota klesne o patnáct stupňů a nadějně nasazené květy jabloní, které stejně jako lidé vycházejí z předpokladu kontinuity, pomrzou.

Tyto momenty známe buď jako tzv. outliers, výstřelky, tedy události, které se vymykají statistickým trendům, ale dlouhodobě je nevyvracejí, anebo jako inflexní body, kdy se dosavadní dlouhodobé trendy obracejí a stávají se počátkem nových, anebo, v případě zvláště nepředvídatelných a osudových změn, jako tzv. černé labutě. Vzhledem k obecné setrvačnosti makrosystémů k nim dochází zejména tehdy, když se sejde několik anomálií, poruch, krizí, chcete-li revolučních momentů současně.

Dosavadní jistoty vs. překrásný nový svět

Je obtížné nečinit závěr, že žijeme právě v takové době, kdy dosavadní jistoty přestávají být spolehlivé a kdy dosavadní koncepce a předpoklady se jeví jako neúčinné, zastaralé či přímo škodlivé. Zkrátka a dobře, ať se nám to líbí nebo ne, takřka bez varování a přes noc se před námi otevřel překrásný nový svět, jak ho ve svém dystopickém románu kdysi ironicky nazval Aldous Huxley. Jediný způsob, jak se s takovým světem úspěšně vyrovnat, je důsledná, ba nemilosrdná inventura dosavadních východisek a předpokladů, odstranění těch, které přestaly být funkční, a vytvoření nových, jež lépe odpovídají situaci.

V globální politice je tento moment důsledkem chování tří mocných činitelů ovlivňujících vývoj. Tím prvním je neo-imperiální obrat v ruské politice, představovaný prezidentem Vladimírem Putinem. Putin a jeho hlásné trouby, např. ministr zahraničí Sergej Lavrov, připomínající svou schopností setrvat v úřadě navzdory všem politickým změnám pověstného bývalého sovětského ministra zahraničí Andreje Gromyka, otevřeně a bez obalu hlásají, že dosavadní systém mezinárodních vztahů, opírající se o existující smlouvy

a instituce, brání Rusku v dosažení jeho právoplatných cílů a ambicí – a musí být svržen.

Budapeštské memorandum podepsané 5. prosince 1994 Ruskem, USA a Velkou Británií, Smlouva o konvenčních ozbrojených silách v Evropě z roku 1990, dohoda NATO–Rusko z roku 1997 či princip nedotknutelnosti hranic a územní suverenity států zakotvený v Chartě OSN i v Závěrečném dokumentu Helsinské konference z roku 1975 jsou papírové dokumenty, kterými se již Rusko necítí vázáno. Místo toho si přeje obnovení systému sfér vlivu, nesuverénních států, které považuje za svoje gubernie, a svět určovaný diktátem jaderných zbraní, jehož jediným limitem je existence ostatních jaderných mocností. S tímto světem, který se nápadně podobá stalinskému, nelze vyjednávat či dosáhnout nějakého kompromisu. Tak jako svět stalinský je možné ho zadržovat a zastrášovat pouze prostřednictvím síly, s vědomím, že se díky nepoměru mezi jeho ambicemi a jeho skutečnými schopnostmi je realizovat dříve nebo později vyčerpá.

Lovec – Trump 2.0

Druhým, novějším činitelem překrásného nového světa je druhá Trumpova administrativa. Pravda, s výstředním chováním a postupy amerického prezidenta máme zkušenosti již z doby mezi roky 2017 až 2021, ale pokud první verze Trumpa připomínala střelce, který poprvé dostal do ruky brokovnici a střílí všemi směry v nevelké, leč oprávněné naději, že sem tam zasáhne cíl, Trump č. 2 působí dojem lovce, který má cíl, představu, jak ho dosáhnout, a nástroje k jeho dosažení. Dělat si z něj dříve legraci bylo pokušení, jemuž málokdo odolal. Teď to bude daleko těžší.

Ani Trump není smířený s dosavadním uspořádáním doma ani ve světě a netají se ambicí přetvořit ho k obrazu svému. Stejně jako Putina ho neznepokojuje svět dosavadních institucí a dohod.

Pokud Panama vykonává suverenitu nad průplavem, který jí na základě dohody podepsané panamským prezidentem Omarem Torrijosem z roku 1977 „odevzdal“ tehdejší americký prezident Jimmy Carter, jak tvrdí Trump, a jež stanovila 31. prosinec 1999 jako den předání Panamského průplavového pásma státu Panama jako neutrální území pod panamskou správou, tak si ho Trump hodlá vzít zpátky.

Pokud Grónsko začíná představovat strategickou figuru na šachovnici mezinárodní bezpečnosti, koupí si Grónsko – nebo si ho také může vzít.

A pokud se Kanada nepodřídí jeho merkantilistickým (vývozním) představám, může ji připojit jako 51. stát Unie.

Proto těžko říct, jak moc se Trump zabývá zeměpisem, ale fakticky by to znamenalo, že se USA připojí k o něco větší Kanadě jako nových 50 provincií. Jen provincie Québec je větší než všechny státy americké unie s výjimkou Aljašky a i ta je menší než největší kanadský a světu prakticky neznámý územní celek Nunavut.

Pokud terorismus Hamásu a následná izraelská odvěta proměnily Gazu ve spoušť, Trump si ji vezme a udělá z ní Palm Beach.

Pokud USA nevyhovuje Pařížská dohoda o klimatických změnách, od níž Trump již ve svém prvním období odstoupil a ke které se prezident Biden vrátil, odstoupí od ní Spojené státy znovu.

A pokud se členské státy NATO nebudou chovat podle amerických představ, nemusí mít jistotu své existence ani NATO.

Srovnání Vladimira Putina a Donalda Trumpa ale začne kulhat, pokud se zaměříme na vektory jejich politiky. Zatímco půdorys světa, který si představuje Vladimír Putin, je totožný s nostalgickou, povědomou a pokaždé krachující představou imperiálního Ruska, které není geograficky ani historicky přesně vymezenou entitou, ale je tam, kam dojde, a světovým uspořádáním odvozeným od vztahů supervelmocí, Trump naopak zavedené představy, ať už úspěšné či neúspěšné, boří a míří do neprobádané budoucnosti.

Pozor na Čínu

Posilující čínský vliv ve světě obecně, a v Latinské Americe a Africe zvláště, je nepopíratelnou skutečností a strategické nebezpečí hrozící z čínské kontroly nad Panamským průplavem je reálné. Předchozí americké i latinskoamerické vlády toto nebezpečí v podstatě ignorovaly a umožňovaly čínskou obchodní expanzi, následovanou zpravodajskou infiltrací a politickým vlivem.

Stejně tak Grónsko, Dánsko ani Evropská unie v zásadě nebraly na vědomí novou strategickou situaci v Arktidě a rostoucí nebezpečí ruské hegemonie a čínského vlivu jinak než rétoricky. Pokud by USA v duchu klasické zahraničněpolitické teorie argumentovaly tím, že bezpečnostní integrita Grónska je americkým životně důležitým zájmem (na rozdíl od zájmu dánského či evropského), stačí se podívat na mapu.

Pokud Trumpův plán na rekonstrukci Gazy včetně dočasného či trvalého přesídlení převážné či menší části Palestinců z Gazy vyvolal reflexivní odpor arabských i evropských států a vlnu zaklínání se nedotknutelností dvoustátního řešení, zůstává skutečností, že po více než čtyřiceti letech od svého vzniku v osmdesátých letech minulého století je tato koncepce vzdálenější realizaci než kdy předtím. Dvoustátní řešení mělo šanci na úspěch, dokud ho podporovala politická reprezentace Palestinců, velká část izraelské veřejnosti, arabské země, Evropa i USA. Hamás však svým barbarským útokem ze 7. října 2023 a vším, co udělal od té doby, ale i předtím, dává jasně najevo, že mu nejde o dvoustátní řešení, nýbrž o zničení Izraele jako takového. Izraelské úsilí o zničení Hamásu není pak ničím jiným než recipročním krokem. V takové situaci je nejen možné, ale i nutné, aby zodpovědní politici uvažovali o jiném řešení, nejspíš o takovém, které by posílilo roli a zodpovědnost sousedních států, tj. Egypta a Jordánska, a arabského světa vůbec. Americký patronát nad takovým řešením by byl nezbytnou podmínkou jeho uskutečnitelnosti a stability.

A vítězem je ... Gambie

Pařížská dohoda o klimatických změnách je další posvátnou krávou, které se daří jen díky dosud převládajícímu konsenzu, že každý, kdo se jí dotkne, je nepřítelem lidstva. Skutečností však zůstává, že se cíle Pařížské dohody nenaplní, jedinou zemí, která požadavky dohody plní, je... Gambie, a že globální emise nadále stoupají. Hlavními znečišťovateli kupodivu nejsou ani USA, ani Čína, ale Írán, Rusko, Saúdská Arábie, Singapur a Thajsko. Navíc se ukazuje, že strategie neustále se zpřisňujících požadavků poškozuje disproporčně hospodářství vyspělých zemí a je dlouhodobě neudržitelná.

Nutnost přehodnotit jak východiska, tak cíle Pařížské dohody je dlouhodobě předmětem brumlání na sociálních sítích a rétoriky populistických hnutí, ale bylo zapotřebí ikonoklasty, obrazoborců jakým je Trump, aby se o ní začalo vážně uvažovat. A NATO s nožem na krku je viditelně odvážnější, důslednější a především štedřejší a bojeschopnější aliancí. Narážíme tak na paradox, že jakkoli jsou Trumpovy postupy neortodoxní a v rozporu s existujícími zvyklostmi, nutí zbytek světa k tomu, aby se zamyslel nad dosavadními jistotami, pokud se nechce ocitnout na periferii světového dění.

Pokušení pro Rusko

V jednom ohledu je však Trumpovo boření dosavadních představ a jistot zdrojem nejen nejistoty, ale i akutního nebezpečí pro naši část světa. Těžko si představit, že jeho již vyřčená představa zajistit prostřednictvím dvoustranného jednání s Ruskem konec konfliktu na Ukrajině přinese spravedlivé a trvalé řešení. Naopak, jakékoli řešení, které odmění agresora trvalou vládou nad dobytými územími a omezí právo napadeného státu zajistit si své budoucí bezpečí v evropské a atlantické integraci, bude nejen zdrojem permanentní nestability, ale též pokušením pro Rusko, aby oblast svého vlivu a vlády podobným způsobem dále rozšiřovalo – na západ.

Americké bezpečnostní záruky Evropanům by v takovém případě podstatně ztratily na váze. Evropě, pro niž má současné ruské vedení jen slova pohrdání a výsměchu, by pak nezbývalo, než buď přijmout postavení ruského vazala, anebo se po vzoru Británie Winstona Churchilla postavit na odpor s vědomím, že může zůstat odkázána sama na sebe. Demografie, ekonomická vyspělost a technická úroveň by jí i v takovém případě dávaly velké šance na úspěch. O tom, že má dostatek politické vůle, aby v takovém odporu vytrvala, alespoň do doby, než americký konflikt s Čínou nevyhnutelně svede obě strany Atlantského oceánu opět do jednoho tábora, tak jako po vypuknutí konfliktu s Japonskem v roce 1941, lze ale oprávněně pochybovat. Evropa se bude muset rozhodnout. Dilema, před kterým stojí, není politické, ale existenční. Název Huxleyho románu v originále nezní Přečasný nový svět, ale Chrabrý nový svět.

Když se třetí směje

Tím třetím činitelem, který rychle mění dosavadní obraz světa k nepoznání, je... kupodivu ne Čína, alespoň zatím. Čínská politika je bezesporu jedním z hlavních faktorů mezinárodního vývoje a jejím cílem je posilování mezinárodního postavení Číny. Ale na rozdíl od Putinovy či Trumpovy politiky je to politika, která se opírá o kontinuitu mezinárodněpolitického prostředí a jeho institucí, z nichž Čína dlouhodobě těží. Když Trump počátkem února 2025 zavedl desetiprocentní cla na čínský dovoz, nevyslala Čína své loďstvo do Tchajwanské úžiny a nevyhlásila novou jadernou doktrínu, ale obrátila se na Světovou obchodní organizaci (WTO) se stížností na porušení pravidel. Čína je tak spolu s námi v zásadě stále ještě součástí „starého“ světa, byť jako černý pasažér. Jejím strategickým cílem není současné uspořádání zničit, neboť by si tím ničila vlastní exportní trhy, nýbrž mu dominovat. V tomto ohledu jsou jistě čínské zájmy s americkými dlouhodobě neslučitelné. Na rozdíl od Američanů jsou však Číňané díky své kultuře a historii mistry dlouhodobosti a nejsou k netrpělivosti tlačeni ani demografickými změnami, ani vnitřní nestabilitou, ani vnějším ohrožením. Bylo by omylem považovat Čínu – tak jako severní Koreu či Írán – v konfliktu mezi Západem a Ruskem za ruského spojence, navzdory květnatým rétorickým prohlášením. Čína tento konflikt absolvuje na čarách, byť se zdvořilým potleskem ruským „nerozborným“ přátelům. Bude jí vyhovovat v podstatě každý výsledek, pokud bude znamenat vyčerpání vojenského, ekonomického a geopolitického potenciálu bojujících a podporujících stran, Ruska v první řadě. Z cynicky reálpolitického pohledu je pro Čínu tím nejlepším vyústěním konfliktu jeho pokračování. Jak kdysi památně a nerozvážně prohlásil americký ministr zahraničí Jim Baker při odjezdu z Bělehradu těsně před vypuknutím občanské války v Jugoslávii: „V týhle rvačce nemáme svého psa.“

Dalším činitelem je cosi, co se vymyká dosavadní zkušenosti, a tím pádem i schopnosti správně odhadovat přínosy a náklady, které představuje. AI, umělá inteligence, existující jako zkratka pro autonomní činnost digitálních procesorů, již figuruje na scéně přinejmenším půl století (a jako utopický sen či noční můra autorů sci-fi literatury ještě mnohem déle). Každým dnem se prodlužuje seznam oborů lidské činnosti, jež je umělou inteligencí částečně či plně schopna zastat i bez lidské pomoci. Vlastně začíná být praktičtější se každým dnem zabývat kratším seznamem oborů naší činnosti, které AI zastat nedovede. Představa, že si systémy umělé inteligence vytvoří vlastní intersubjektivitu, jak ji popisuje ve své poslední knize Nexus izraelský historik Yuval Noah Harari, je děsivá. Neznamená sice nutně, že se člověk stane zbytečným, ale činí ho irelevantním. Pokud přesto člověk zůstává skeptický k nebezpečí, že si AI vypěstuje vlastní mocenský instinkt, tak nám coby jediná možnost sebezáchovy nezbyde než vypnout elektřinu, zničit elektrickou infrastrukturu a vrátit se přinejmenším do středověku. Prostě se musíme naučit s tímto džinem z lahve zacházet stejně jako kdysi s jadernou energií.

Jak říká hrdina dramatu Švýcara Friedricha Dürrenmatta Fyzikové: „Co bylo jednou myšleno, nedá se vzít zpět.“ Abychom mohli AI zregulovat, umravnit a přimět chovat se způsobem, který by neohrožovaly naši existenci, musíme ji nejdřív z lahve pustit, nechat předvést své schopnosti a ovládnout dřív, než ji pustí a ovládne někdo jiný.

Příští války mezi sebou povedou jazykové modely. A nám Evropanům utíká čas.

Článek vyšel na portálu Echo24 16. 2. 2025, <https://www.echo24.cz/a/HUfdduhel-pohledu-zantovsky-prekrasny-novy-svet-aneb-konec-civilizace>

Zaved' me občanskou službu jako základní prvek národní odolnosti

Michael Žantovský

Nepřátelé našeho způsobu života posilují každým dnem zvenčí i zevnitř. Bezpečnostní záruky, které nám poskytuje členství v Severoatlantické alianci NATO v čele s našim největším spojencem, Spojenými státy americkými, se už nejeví tak neotřesitelné jako dřív. V takové situaci je pochopitelné, že se zodpovědní politici i nelhostejná část veřejnosti zamýšlejí, jak posílit naši národní bezpečnost. Je ovšem přirozenou vadou takových úvah, že hledají prostředky, jak se bránit známým hrozbám, a tak nás připravují na minulé konflikty. Daleko důležitější ale je, abychom byli připraveni na ty příští.

První reakcí na poslední kroky amerického prezidenta Donalda Trumpa a jeho uvadající zájem o evropskou bezpečnost byla vyjádření z úst českých představitelů a lídrů dalších evropských zemí o nutnosti zvýšení výdajů na obranu. Takový krok je v každém případě nezbytný, i když měl přijít dřív. Mraky na východoevropském nebi se stahují již deset let. Zda bude stačit zvýšení na tři procenta HDP do roku 2030, tedy zvyšování o 0,2 procenta ročně v příštích pěti letech, je a nadále bude předmětem bezpečnostních, ekonomických a politických úvah.

Jen peníze nestačí

Pouhé „bombardování“ problému penězi však nepovede k výraznému posílení naší bezpečnosti. Peníze samy o sobě těžko zastaví jediný tank. Jejich účelná investice do moderních zbraňových systémů a efektivního strategického a operačního plánování naráží a bude i v nejbližší budoucnosti narážet na omezenou absorpční kapacitu armádního managementu spíš než samotných bojových jednotek a na omezený a navíc klesající potenciál lidské síly. I ty nejmodernější zbraňové systémy nám budou k ničemu bez kvalifikovaných a odhodlaných vojáků k jejich obsluze.

Do určité (ač omezené) míry lze k problému přistupovat hledáním rezerv. Nábor do Armády České republiky je jistě možné posílit poskytováním pobídek, vytvářením lepších podmínek pro vojáky, vojačky a jejich rodiny, zapojením aktivních záloh a dobrovolným vojenským výcvikem. Po vzoru jiných zemí lze do armády začlenit uprchlíky a přistěhovalce výměnou za zkrácenou cestu k občanství. Člověk, který je ochotný pro tuto zemi nasazovat život, by si to jistě zasloužil. A tak jako v jiných oblastech postupně i v armádě nahradí některé systémy obsluhované lidmi systémy robotické. Ale ani to nemusí stačit. Pro případ velkého konfliktu v naší části světa budeme potřebovat armádu, která bude v případě mobilizace ne o něco větší, nýbrž několikrát větší než ta současná, i když se od ní v mírovém stavu nebude

co do počtů výrazně lišit. To vede některé odborníky i laiky k úvahám o obnovení základní vojenské služby, byť v omezeném časovém rozsahu. Mnohým se zdá, že jen tímto způsobem lze vyřešit problém dostatečného počtu mobilizovatelných rezerv pro případ konfliktu.

Nepřipravujme se na minulé války

Zde už však hrozí nebezpečí, že se budeme připravovat na minulou válku. Bojeschopnost moderní armády s vysoce sofistikovanými zbraňovými, řídicími a informačními systémy nestoupá v přímé úměře s počtem vojáků. Stejně tak s velikostí armády úměrně nestoupá bezpečnost země. Je to nepříjemné přiznání, ale bezpečnost země vlastně nedokážeme zajistit stoprocentně. Závisí totiž také na faktorech, které jsou mimo naši kontrolu, jako je síla a schopnosti protivníka a jeho vyslovené či nevyslovené záměry. Čím více stoupá jeho síla a nepřátelství vůči nám, tím více klesá naše bezpečnost. I proto musíme hledat bezpečí v koalici ochotných.

Potřebujeme budovat národní odolnost

Nedokážeme-li tedy beze zbytku sami zajistit naši národní bezpečnost proti možným nebezpečím, musíme o to usilovněji budovat národní odolnost jako schopnost vyrovnávat se s jakýmkoli výzvami a hrozbami okolního prostředí. Aspektů národní odolnosti je bezpočet a za účelem jejich posilování existuje více koncepcí, studií a programů.

Pokud chceme silnou a dobře vyzbrojenou armádu, musíme využít mimořádných schopností a momentální kondice českého obranného průmyslu pro rychlé vyzbrojení armády a její průběžné dozbrojování pro případ konfliktu. Kritická infrastruktura je Achillovou šlachou bezpečnosti každé země a její zabezpečení pak absolutní prioritou. Sem patří i digitální infrastruktura a její odolnost proti napadení prostředky kybernetické války. Civilní obrana byla dlouhodobě pomíjenou součástí naší odolnosti. Náš systém veřejné zdravotní péče, který nám mnohé země závidí, musí být připraven i na mimořádné požadavky v případě konfliktu. A konečně k odolnosti země patří i míra sociální soudržnosti, důvěry a solidarity a schopnost ji prokazovat v kritických situacích. V mnoha takových situacích, od sovětské okupace v srpnu 1968, přes politické změny po listopadu 1989 či pandemii koronaviru v letech 2020 až 2022 až po přívaly uprchlíků z války v bývalé Jugoslávii a na Ukrajině, česká společnost prokázala, že je takové soudržnosti a solidarity schopná. V případě válečného ohrožení by tak ale musela činit za podmínek, které budou klást mimořádné požadavky na veškeré zdroje společnosti včetně zdrojů lidských.

Schopnost odolat hrozbě bude záviset nejen na armádě, ale na každém z nás. Naše historické zkušenosti svědčí o tom, že naprostá většina občanů by se na takovém posilování národní odolnosti dobrovolně podílela. Lidské zdroje je však třeba identifikovat, vycvičit a připravit, což může trvat léta.

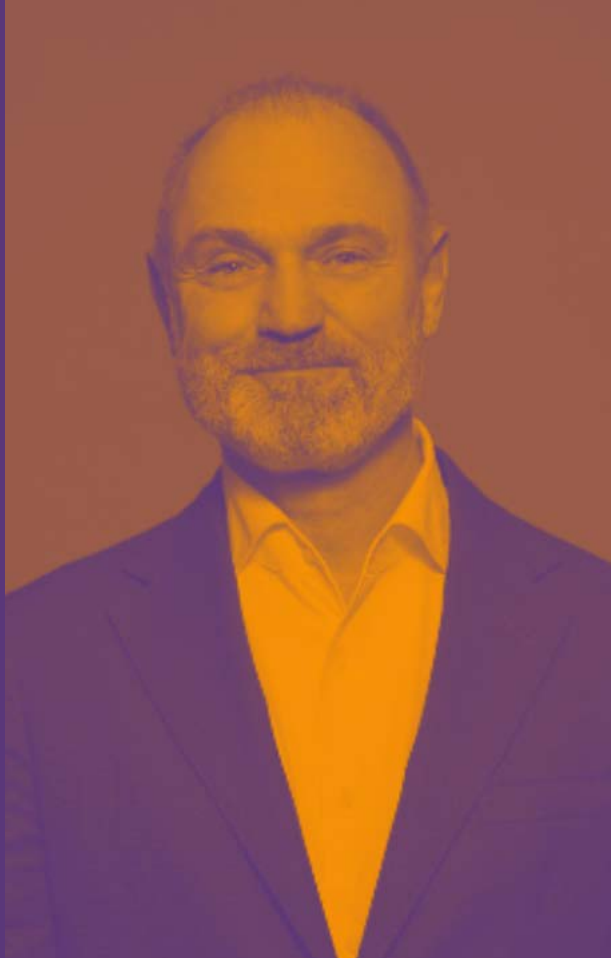

Každý občan by se měl podílet na posilování národní odolnosti

Namísto obnovení základní vojenské služby bychom tak měli uvažovat o zavedení několikaměsíční občanské služby, jejímž prostřednictvím by se každá občanka i každý občan podílel na budování a posilování národní odolnosti podle svých osobních předpokladů, kvalifikace a preferencí. Ať už by se připravovali pro kritické situace ve zdravotnictví, jako respondeři (nouzoví pracovníci; pozn.) v případě přírodních či lidmi způsobených katastrof, v logistice a dopravě, v ochraně kritické infrastruktury, ve využití metod umělé inteligence pro identifikaci hrozeb a obranu před nimi, v psychologické podpoře obětí násilných útoků anebo absolvovali bojovou přípravu v armádě, přispívali by ve stejné míře jako vojáci k tomu, že by se Česká republika dokázala vyrovnat s každou situací, kterou před ní budoucnost postaví. Vedle přímého příspěvku k naší odolnosti by nebyly zanedbatelné ani vedlejší přínosy. Žijeme v době krize identity a nejrůznějších snah o to, nahrazovat ji umělými či populistickými prostředky.

Individualismus západní společnosti často neponechává místo pro občanské ctnosti, které udržují stát a společnost pohromadě, včetně podílu na vládnutí, statečnosti, odvahy a pokory a schopnosti upřednostnit zájmy celku před svými vlastními, pokud to situace vyžaduje. Ochota obětovat část svého času a schopností pro větší odolnost země, v níž my i naše děti žijeme, by byla nejučinnějším tmelem přirozených vazeb, které nás k sobě jako občany jedné země pojí.

04

Ivan Langer

Předseda správní rady CEVRO Univerzity, kterou založil v roce 2006. Vystudoval Lékařskou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci a Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Mezi roky 1996 a 2010 byl poslancem jako člen ODS, v letech 2006 až 2009 ministrem vnitra a též ministrem informatiky. Mezi koníčky řadí sport, divadlo, výtvarné umění a hudbu.

Tucet a jedno velikonoční zamyšlení

Ivan Langer

Žijeme v době relativizace hodnot, z nichž vyrostla a stále ještě (ve své podstatě) žije naše společnost.

Žijeme v době, kdy jsou nově zrození přesvědčeni o nároku na svá práva, aniž by spolu s nimi nesli i povinnosti.

Žijeme v době, v níž i ti dříve zrození neučí vlastním příkladem své děti nést odpovědnost za svá rozhodnutí a své životy.

Žijeme v době, kdy studenti nejsou vedeni k pochopení, že vzdělání není dar, za nějž se neplatí, ale investice do sebe sama, která se vyplatí, a kterou je třeba splatit.

Žijeme v době, ve které je náš vzdělávací systém sevřen oligopolem několika akademických institucí a uzavřen sám do sebe (do čárek, formulářů a výkazů), nemotivuje k excelenci a konkurenceschopnosti s okolním světem.

Žijeme v době, kdy společenská smlouva veřejných vysokých škol s daňovým poplatníkem zní: Dej peníze, na nic se neptej, my sami nejlépe víme, jak s nimi naložit.

„Kdo nezná kořeny stromu, z něhož vyrostl, je jen list, který uschlý jednoho dne vítr odvane.“

CEVRO je univerzita, nestátní, neveřejná, třebaže mající právní formu veřejně prospěšné korporace.

CEVRO je mladá univerzita, které k tisícím narozeninám zbývá už jen 980 let.

CEVRO je malá univerzita, protože takovou chce být, neboť ví, že v kvalitě, a nikoliv v kvantitě je skutečná síla.

CEVRO je soukromá univerzita, která chce prolomit podivné paradigma tvrdící, že co je veřejné je lepší než soukromé, a to proto, že ví, že na formě nezáleží.

CEVRO je jiná univerzita, přesvědčená o tom, že při respektu k akademickým svobodám, má každý povinnost říct, na jakých hodnotách a základech stojí.

CEVRO je odhodlaná (třebaže pokorná) univerzita, věří, že Svoboda, Odpovědnost, Odvaha a Píle jsou předpokladem úspěchu nejen jejích absolventů a pedagogů, nýbrž každého z nás a ve svém důsledku i celé společnosti.

05

Karel B. Müller

Český politolog a garant studijního programu Politologie na CEVRO Univerzitě. Vystudoval filozofii na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze, kde obhájil diplomovou práci na téma Občanská společnost v komunitaristické perspektivě. Doktorské studium na Fakultě sociálních věd Karlovy univerzity zakončil obhajobou disertace Češi a občanská společnost. Stejnomená publikace vyšla v roce 2002. V letech 2004 až 2005 přednášel ve Velké Británii na The University of Nottingham.

Česká demokracie potřebuje silné a důvěryhodné instituce. A také občanskou terapii.

Karel B. Müller

Téma nízké důvěry v instituce lze považovat za jednu z nejpálčivějších otázek současnosti. Zejména pro zastánce liberálně-demokratického řádu představuje naléhavou výzvu, neboť liberální instituce bez demokratické legitimacy se udrží jen stěží.

Při zvládání krizí, jakými jsou pandemie, migrační vlny, ničivé povodně, změna klimatu, agrese cizího státu hrají instituce zásadní roli. Ukazuje se také, že instituce, které se těší vyšší míře veřejné důvěry, mají větší šanci při zvládání těchto krizí obstát. Neplatí to absolutně, stejně tak neplatí ani to, že veřejná (ne)důvěra v instituce je (a priori) špatná věc a důvěra (a priori) dobrá. Při hodnocení významu důvěry je třeba vzít v potaz daleko širší společenský a institucionální kontext.

Povaha institucí je podmíněna povahou moci. Zatímco v despotickém uspořádání je hlavním principem institucí manipulace, represe a šíření strachu, v liberální demokracii je hlavním principem institucí obhajoba lidských práv a svobod, vláda práva. Instituce zde mají ochrannou a servisní povahu, měly by pomáhat a chránit. Lze pochopit, že vyšší míra veřejné důvěry dává institucím větší moc a dokážou lépe pomoci.

Propad = signál k reformě

Dlouhodobý propad veřejné důvěry je pak jasný signál k reformě. Reforma bývá v otevřené a pluralitní společnosti nutná, především však možná, což dokazuje výhodu liberální demokracie oproti despocii. Demokracie své instituce neruší, ale reformují. Instituce fungují jako výraz lidové suverenity, jsou svobodným a rozumným východiskem historické zkušenosti, zaručují otevřenost, kontinuitu i adaptabilitu liberálního řádu.

Výzkumy důvěry rozlišují mezi politickými a nepolitickými institucemi. Hlavním cílem politických institucí je zajištění liberálního a demokratického vládnutí, jež je vždy dočasným výsledkem politické soutěže mezi nejvýznamnějšími sociálními zájmy a orientacemi. Prezentují se prostřednictvím voleb, politických stran, parlamentu, které jsou pro zajištění férovosti a produktivity politické soutěže nepostradatelné.

Parlamentarismus bez zmocnění parlamentu?

V rámci politických institucí lze instituce dále dělit na politicko-stranické (parlament, vláda, strany) a na nestranické, politicko-meritokratické (soudy, policie, armáda). Je potěšující, že od 90. let dvacátého století důvěra Čechů v politicko-meritokratické instituce trvale stoupá. Zejména důvěra v policii a soudy je pro legitimitu liberálně-demokratického řádu zcela zásadní. Podle posledních průzkumů věří soudům více než 60 procent Čechů, policii dokonce více než 70 procent. Povolání soudce je mezi politickými povoláními tím nejprestižnějším.

Méně potěšující skutečností je trvale nízká důvěra Čechů v parlament a také v politické strany. Pohybuje se mezi 20 až 40 procenty, občas však klesla i pod 20 procent, důvěra v politické strany je ještě výrazně nižší.

Česko je parlamentní republikou a parlament představuje nejvýznamnější politickou instituci. Z hlediska legitimacy parlamentu jsou klíčovou událostí parlamentní volby. V případě sněmovny dávají volby smutný obrázek vysoké apriorní nedůvěry v tuto instituci. Ve všech dosud proběhlých volbách se veřejná důvěra zvýšila (průměrně) o pouhých 6,6 procenta. Nově zvolené sněmovně v Česku věří v průměru 29 procent občanů.

Můžeme spekulovat, že kvalita parlamentního provozu, tedy nejen kvalita legislativní činnosti, ale celková kvalita sněmování, včetně kultury parlamentní opozice, mají na veřejnou důvěru významný vliv. Není přehnané tvrdit, že bez ukotvení Česka v politickém a právním rámci Evropské unie (EU) by naše parlamentní republika už nejspíš zanikla. Zkrátka v demokracii nemohou přežít instituce, jejichž existenci dlouhodobě považuje většina občanů za podezřelou a v zásadě zbytečnou.

Příčiny nízké důvěry v politické instituce

Nízkou míru důvěry v české politicko-stranické instituce lze obecně vysvětlit třemi příčinami – jejich výkonem, následky transformace a komunistickým dědictvím.

Není pochyb o tom, že důvěru v politické instituce nejvíce poškozují případy korupce a klientelismus, v jejichž výskytu bohužel stále patříme k nadprůměru EU. Na otázku týkající se efektivity institucí neexistuje snadná ani jednoznačná odpověď. Žádná instituce neuspokojí všechny občany, stejně tak žádná instituce neuspokojí konkrétního občana ve všech jeho potřebách. Instituce jsou lidský výtvar, nejsou dokonalé, nýbrž plné nedostatků. Přesto je důležité posilovat jejich efektivitu a reflexivitu. Stejně tak důležité je trvale vysvětlovat, že nerealistická očekávání od institucí představují nebezpečnou iluzi.

Druhou příčinou nízké institucionální důvěry jsou „náklady“ demokratické transformace, která v Česku byla výrazně vychýlena ve prospěch volného trhu a v neprospěch právních institucí. Jedním dechem je třeba dodat, že česká společnost nebyla připravena tyto náklady nést. Spíše měla nerealistická očekávání, která musela nutně skončit deziluzí.

Třetí příčinou je přetrvávající dědictví politického autoritářství. Komunistický režim byl postupně stále více udržován při životě dohledem a represí. Lidé se institucí báli, a bylo-li to možné, vyhýbali se jim. Represivní povaha institucí ovlivňovala i prostředí rodiny. Rodiče vedli své děti k obezřetnosti a pasivitě, převládalo pesimistické hodnocení politické reality.

Až po změnách v roce 1989 si Češi začínali zvykat na to, že by politické instituce měly lidem sloužit a že se na jejich chodu i proměnách mohou dokonce sami svobodně podílet. Je celkem pochopitelné, že s náhlou změnou režimu lidé automaticky nepřijmou nově vznikající instituce za své. Každá (institucionální) kultura má setrvačnost.

Důvěra může prokapávat i vzlínat!

Téma důvěry v instituce lze smysluplně uchopit, pokud je vztáhneme k významu důvěry ve společnost obecně. Schematicky můžeme téma důvěry rozdělit do tří rovin: Do subjektivní roviny sebe/důvěry, do sociální (intersubjektivní) roviny důvěry v druhé lidi a do společenské roviny důvěry v instituce. Důvěra v instituce je důležitá už jen proto, že společnost, jak ji známe, je bez institucí jen těžko představitelná. Liberálně-demokratická společnost totiž drží pohromadě jen díky institucím. Za hlavní generátory subjektivní sebedůvěry můžeme označit rodinu, za mezilidskou důvěru občanskou společnost a za institucionální důvěru zejména odpovědné a účinné instituce.

Málokdo pochybuje o tom, že hlavním generátorem lidské sebe/důvěry je rodinné prostředí. Britský sociolog Anthony Giddens v této souvislosti zavedl pojem ontologické bezpečí. Ten označuje pocit trvalosti a předvídatelnosti událostí v nejranějším věku, včetně uspokojování základních potřeb. To dodává dětem pocit jistoty a je základem jejich sebedůvěry. Při formování pocitu ontologického bezpečí je vnitřní pocit sebedůvěry utvářen v úzké vazbě na pocit důvěry v trvalost a spolehlivost vnějšího sociálního a materiálního světa.

Pokud se u dětí pocit ontologického bezpečí nevytvoří, v jejich pozdějším vývoji to komplikuje navazování vztahů důvěry v komplexnějším slova smyslu. Giddens považuje za opak důvěry strach. Pokud není pocit ontologického bezpečí přítomen, člověka doprovází pocit nadměrné nejistoty v dalším životě. V kritických chvílích nejistota přechází v obavy a strach. Lidé pak hledají mechanismy, jak se strachu zbavit, anebo jej alespoň zvládat tak, aby neovládl většinu jejich prožívání.

Kdo si věří, se nestydí

Tím se dostáváme k rovině mezilidské důvěry. Giddens se tedy domnívá, že pocity sebedůvěry a důvěry v jiné či druhé jsou v rané fázi lidského vývoje úzce provázány. Nepřekvapí proto, že vyšší míra individuální sebedůvěry zvyšuje pravděpodobnost aktivního zapojení do veřejného a občanského života. Člověk, který „si věří“, tedy se za sebe nestydí, přistupuje otevřeněji k druhým lidem, aktivněji prosazuje své zájmy, ochotněji naslouchá

názorům druhých.

Pocit ontologického bezpečí člověka vede k otevřenějšímu a svobodnějšímu vyjadřování. Člověk tak přistupuje sebevědoměji k řešení občanských či politických sporů, což zvyšuje pravděpodobnost jejich produktivního zvládnutí. Bázlivost při prosazování zájmů vede k vyhýbání se konfliktům, což zvyšuje pravděpodobnost jejich eskalace. Jde o princip sebenaplňujícího se proctví – negativní zkušenost s konflikty vyvolává obavy z konfliktů, které negativní zkušenosti s konflikty potvrzují. Totéž se dá říci o sebedůvěře.

Princip ontologického bezpečí tak zřetelně rezonuje také v rovině mezilidské důvěry. Mezilidskou důvěru si můžeme vyložit jako pocit spolehlivosti a předvídatelnosti jednání druhých. Druhým (neznámým) lidem věřím, neboť dokážu jejich jednání v určitém ohledu spolehlivě předvídat. Věřím, že v určitých (kritických) situacích budou ostatní jednat stejně jako já. To je dáno mojí vírou ve sdílení základních morálních hodnot či zájmů, které činí naši interakci bezpečnou. Pocit důvěry v druhé lidi je tak úzce svázán s pocitem důvěry ve vlastní hodnoty či zájmy.

Čím pevnější shoda ohledně základních morálních hodnot existuje, tím větší je kapacita spolupracovat, stejně i ochota a otevřenost k reformám. Důvod je prostý, pevnější důvěra ve druhé nevyvolává přehnané obavy z případných změn. Naopak nízká míra mezilidské důvěry posiluje pocit nejistoty, obavy ze změn a z budoucího vývoje. Nepřekvapí proto, že ekonomové považují mezilidskou důvěru za významný faktor, který posiluje ekonomickou aktivitu i celkovou prosperitu.

Chceme reprezentanty, ne držitele!

Všeobecně se má za to, že nejučinnějším nástrojem péče o důvěru institucí je jejich otevřenost a transparentnost. Důležité je také zajištění vysoké míry profesionality a slušnosti na všech kontaktních místech, kde občané s institucemi přicházejí do styku. Instituce liberální demokracie mají být veřejnosti odpovědné, proto musí konat odpovědně. Instituce se aktivně otevírají veřejné kontrole, jejíž výkon však samy o sobě zajistit nemohou. Pokud se institucionální moc aktivně vystavuje veřejné kontrole, avšak veřejnost zůstává ve výkonu této kontroly pasivní, lze konstatovat, že instituce zůstávají v jistém smyslu neodpovědné.

Veřejná kontrola vlastně neprobíhá, a instituce tak nemohou reagovat na konkrétní poptávku veřejné kontroly. Účinné instituce se neobejdou bez kritické zpětné vazby,

kteřá je základem jejich reflexivity. Hlavní institucí kritické kontroly je permanentní politická opozice, která tak představuje jeden z nejdůležitějších výdobytků liberalismu.

Zatímco měřítko efektivity institucí není zcela jasné, o selhávání institucí máme daleko jasnější představu. Sociální vědci hovoří v této souvislosti o pasti nedůvěry. Představitelé nedůvěryhodných institucí mají jednu zásadní nevýhodu. Nemohou totiž důvěru ztratit. Také proto je těžké nedůvěryhodné instituce reformovat. Nedůvěryhodné instituce mají větší

sklon k uzavřenosti, vykazují menší ochotu sloužit (pomáhat a chránit), jsou méně citlivé vůči zájmům a potřebám veřejnosti. Nedůvěryhodné instituce se snáze stanou kořistí zájmových skupin. Tím se začarovaný kruh nedůvěry uzavírá. Také v rovině institucí rezonuje sebenaplňující se proroctví. Institucím nevěřím, ony pak nefungují, a proto jim nevěřím. Místo reprezentantů institucí máme jejich držitele. Ti se zuby nehty drží svých pozic.

Čas na občanskou terapii

Jelikož víme, že důvěryhodné instituce fungují lépe než ty nedůvěryhodné, měli bychom zaujmout vědomé rozhodnutí a „dodávat“ našim institucím více důvěry. Ne proto, že jsou bezvadné anebo efektivní, ale v první řadě proto, že jsou naše a jiné nemáme. To samozřejmě neznamená, že bychom jim měli bezmezně věřit, neměli bychom však nad nimi lámat hůl, nýbrž jim opakovaně dávat šanci. To není nějaké utopické snilkovství, ale alfa a omega liberální společnosti, která se bez mocných a legitimních institucí rozpadne. Demokracie předpokládá, že občané berou politické instituce za své. Pokud se jim nelíbí jejich chování, usilují o jejich nápravu. Trochu jako s dětmi – taky je nevykopneme na ulici, ani při druhém, ani při stém prohřešku.

Giddens v této souvislosti zavádí pojem aktivní důvěry. Aktivní (kritická) důvěra i nedůvěra jsou pro liberální demokracii zcela zásadní. Problém je pasivní (nekritická) (ne)důvěra, tak jako v případě českého parlamentu.

Proto navrhuji zkusit terapeutický přístup, který široce praktikujeme v osobních životech. Víme, že změnou svých vnitřních postojů dokážeme měnit vnější aspekty našich životů. Ačkoli pohled na současnou sněmovnu, která se zdá být bezmocně nemocná, nenabízí v tuto chvíli příliš optimismu, zkusme ji sebevědomě polít živou vodou vydatnější důvěry. Především však volme strany a lidi, kteří ke sněmování (diskusi) přistupují s respektem a kompetencí. Nevolme ty, kteří se (otevřeně či bezelstně) vyznávají z toho, že sněmování (diskusi) neumí, nebo jí dokonce pohrdají – třeba tím, že diskusi destruuje nepřiměřenými obstrukcemi. Smyslem instituce sněmovny je věcná a soutěživá diskuse mezi konfliktními zájmy. Reforma jednacího řádu sněmovny spolu se silnějším zmocněním parlamentu by pak mohla znamenat, že se opravdu vydáváme směrem k silnějšímu a sebevědomějšímu Česku.

06

Tomáš Pojar

Český bezpečnostní analytik, bývalý diplomat a poradce pro národní bezpečnost. Vystudoval politologii na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, deset let pracoval v humanitární organizaci Člověk v tísni. Od roku 2005 působil na ministerstvu zahraničních věcí, v roce 2010 se stal velvyslancem Česka v Izraeli. Je prorektorem CEVRO Univerzity. Od roku 2021 působil jako Národní bezpečnostní poradce. V říjnu 2025 mu prezident Petr Pavel udělil Medaili za zásluhy.

Armáda ČR potřebuje část činností outsourcovat a více se otevřít společnosti

Tomáš Pojar

Národní bezpečnostní poradce Tomáš Pojar hovoří o nutnosti změn v české armádě, které povedou k jejímu většímu propojení se společností. „Je hodně těch, kteří mají co nabídnout a chtějí nějakou formou s armádou spolupracovat, ale nesmyslná byrokracie a ztuhlost současného systému v Česku je odrazuje,“ popisuje Pojar současný stav.

V jakém stavu se momentálně nachází česká armáda? Nezaměřovalo se její vedení po ruské agresi a vypuknutí války na Ukrajině spíše na techniku, než na personál?

Modernizace armády běží. Stará sovětská technika, které jsme ještě před několika lety měli plné sklady, je prakticky pryč a přichází nová moderní západní technika. Je bez diskuse, že armáda potřebuje nabrat více lidí, než v současnosti má. A že se to neobjede bez problémů, je jasné. Armáda se pohybuje na pracovním trhu s minimální nezaměstnaností stejně jako jiné podobné instituce a další zaměstnavatelé. Novodobá armáda a její moderní systémy často potřebují vojáky s odlišnou kvalifikací, než tomu bylo v minulosti. Zjednodušeně řečeno, je potřeba více lidí se specifickými schopnostmi, ať už jde o IT nebo třeba jazykové kompetence. Tento transformační proces již započal, ale má v sobě mnohé výzvy a je potřeba o nich mluvit a situaci řešit s dlouhodobou perspektivou.

Vláda Petra Fialy rozhodla ještě před říjnovými volbami o navyšování obraných výdajů až na tři procenta HDP do roku 2030. Proč se tak nestalo, když se vědělo, bude třeba radikálněji navyšovat výdaje mnohem dříve, minimálně ihned po vpádu Ruska na Ukrajinu v roce 2022?

Bylo to jasné už před patnácti lety. Ale tehdy šlo jen o jednotlivce, kteří říkali, že je neudržitelné dávat jen jedno procento HDP na obranu a že dvě procenta jsou možná v době míru. A od roku 2014 v Evropě mír není. Nezapomeňme, že už v té době měla armáda obrovský vnitřní dluh. Bohužel tehdy však k takovému kroku neexistovala celospolečenská poptávka. Nejenom Češi, ale celá Evropa žila v iluzi věčného míru, věčného blahobytu a věčného bezpečí, na které

není třeba vynakládat peníze. To změnil ruský prezident Vladimir Putin částečně v roce 2014 a pak velmi výrazně útokem na Kyjev v roce 2022.

Po svém návratu do Bílého domu staronový americký prezident Donald Trump upravil svou rétoriku i vůči členským státům NATO a Evropanům.

Návrat Donalda Trumpa do Bílého domu proces ještě umocnil, protože USA nám říkají mnohem jasněji než v minulosti, že Evropa se musí spoléhat více na sebe a že USA nebudou bránit Evropu ve chvíli, kdy nebude myslet svoji obranu vážně. Jen připomínám, že podobně hovořil před patnácti lety i bývalý prezident Barack Obama. Nyní je tlak USA na emancipaci Evropy v oblasti obrany výrazně větší a panuje společenská poptávka tyto obranné výdaje navyšovat. A proto si může politická reprezentace nejen v České republice konečně dovolit k těmto krokům přistoupit. Věci se obvykle začnou hýbat až ve chvíli, kdy ve společnosti panuje pocit nebezpečí nebo ohrožení. A není náhodou, že se výdaje zvedly daleko více v Pobaltí, v Polsku nebo ve Finsku, tedy v zemích, které jsou přímo na ruských hranicích a které si v minulosti zažily přímé válčení s Ruskem.

Náčelník generálního štábu Karel Řehka v roce 2025 hovořil o tom, že nedostatek vojáků se stává strategickým problémem. Jak hodnotíte loni schválenou novelu zákona o vojácích z povolání? Bude česká armáda schopná do roku 2030 dosáhnout cíle 30 tisíc vojáků a 10 tisíc členů aktivních záloh?

Změna jde správným směrem. Nakolik bude dostačující, se ukáže časem. Pouze částečnou roli hrají peníze, ale jde o celý ekosystém obrany a bezpečnosti státu, který se nesmí rozkolísat a vychýlit jen jedním směrem. Důležitější vynakládání peněz a větší otevřenost armády směrem do společnosti. Potřebujeme rozvíjet spolupráci s firmami, s univerzitním prostředím, s vědou a výzkumem. A stejně tak se byznys i univerzity musejí více otevřít armádě. Armáda se také musí otevřít některým profesím prostřednictvím parametrických změn v rámci vlastního náboru a vlastních požadavků. A obdobně to platí i pro aktivní zálohy.

Jak to myslíte?

Jsem hluboce přesvědčený, že Česká republika má množství IT odborníků, kteří by rádi a raději pomáhali a nepotřebují k tomu umět uběhnout sto metrů za požadovaný limit. Domnívám se, že v budoucnu budou některé činnosti armády řešeny externě a nebudou je muset vykonávat vojáci přímo v uniformě. Můj selský rozum říká, že bez jisté formy outsourcingu se neobejdeme. Armáda bude stále potřebovat vojáky, kteří umějí běhat, střílet

a skákat s padákem, ale zároveň je potřeba mít spoustu vycvičených operátorů dronů. Ti to mohou dělat pro zábavu či obživu a teprve, když bude třeba, tak budou povoláni. Válka na Ukrajině, ale i konflikt Izraele v pásnu Gazy ukazují, že jde o novou a zásadní kvalifikaci na bojišti.

Něco na způsob novodobého Svazarmu, kdy existovala v socialistickém Československu spolupráce sportovních svazů s armádou?

Zastávám názor, že česká společnost nedospěla k tomu, aby byla znovu zavedena povinná vojenská služba. I kdyby se zavedla, nic dobrého by to nepřineslo. Ale je tu obrovský prostor pro armádu se otevřít a na bázi dobrovolnosti spolupracovat s různými i už existujícími spolky a přitáhnout k sobě nové lidi. Jsem přesvědčený o tom, že spousta lidí by na základě dobrovolnosti byla ochotná dělat daleko více, než nyní.

Proč se to tedy neděje?

Existují pozitivní příklady, na kterých se dá stavět, například u aktivních záloh. Velmi se povedl pilotní projekt dobrovolného vojenského cvičení pro studenty středních škol, o který byl značný zájem. Ale stále najdeme mnoho negativ, kdy se lidé do armády nebo do aktivních záloh přihlásí a následně zjistí, kolik buzerace, omlouvám se za ten výraz, a nesmyslných pravidel na ně dopadne. Mám na mysli pravidla, která jedince odrazují cokoliv dělat. Nemyslím si, že jde jen o to, že by vojáci měli málo peněz. Důvod, proč mnozí odcházejí, je také v tom, že musejí v rámci své služby dělat spoustu nesmyslných, byrokratických úkonů a pak se jim nedostává času na to, aby dělali to, proč v armádě jsou. Stejně tak jako by celá česká společnost a její ekonomika potřebovala provést proces debyrokratizace a deregulace, tak k tomu samému by mělo do určité míry dojít i v armádě. Pokud k tomu nedojde, tak udržení současného personálu a nábor nového bude čím dál složitější.

Není větší otevřenost a prostupnost armády vzhledem k polarizaci společnosti a celkově bezpečnostnímu prostředí rizikem?

Všechno má v sobě nějaké bezpečnostní riziko. Musí se shánět pouze po informacích, které jsou pro jejich roli nezbytné. Tvrdím, že otevření armády je nutnost, která ale přinese daleko více příležitostí než problémů. Pokud nic nezměníme, nerozšíří se bezpečnostní riziko, ale nezískáme schopnosti, které potřebujeme. Obávám se, že situace s náborem vojáků se bude dále zhoršovat a naše armáda bude čím dál menší. A to není v našem zájmu.

To zní dost pesimisticky.

Pokud nedojde ke změně našeho uvažování a pokud se neadaptujeme, čeká nás velký

náraz do zdi. Vojáci musí být dobře zaplacení, ale tuto debatu nelze redukovat jen na peníze. Protože ty nejsou prvotní věcí, pro kterou jdou do armády. Je to skutečně o tom, že chtějí sloužit vlasti. Ale pokud je armáda odrazuje a mají pocit, že jim to nedává smysl, tak se na to vykašlou a peníze to nezmění. A my potřebujeme, aby v armádě sloužili lidé ne kvůli penězům, ale kvůli pocitu, že slouží vlasti. Protože v případě krize jdou zemi bránit vlastenci, ne žoldáci.

Bývalá ministryně obrany Jana Černochová uváděla jako jeden z faktorů, proč armádu opouštějí vojáci, i strach z nasazení na Ukrajině. Není to tedy dobře, že takoví lidé z armády odcházejí?

Nezaznamenal jsem data, která by něco takového potvrzovala. Ale znám spoustu lidí ze svého prostředí, kteří do armády vstoupili, nebo o tom uvažují, právě kvůli válce na Ukrajině.

Jak se díváte na zvyšování platů v bezpečnostních složkách? Armáda versus policie.

Je potřeba brát bezpečnostní sbory v celku. Ministerstvo obrany mělo výhodu, že disponovalo finančními prostředky a nemuselo si říkat o dodatečné peníze ze státního rozpočtu. Ale za jakékoliv vlády si nemůžeme dovolit rozviklat bezpečnostní systém tak, že vojáci budou platově výrazně výš než policisté. Podle mého názoru je rozumně rozložit peníze v rámci jednotlivých sborů. Armáda s policií jsou do určité míry konkurenty na trhu práce. A my musíme myslet nejen na vnější, ale i vnitřní bezpečnost. Je potřeba v tomto duchu myslet i na hasiče, vězeňskou službu, celníky... Není to tak, že by nábor hasičů probíhal stejně jako nábor policistů nebo vojáků, ale nelze jedno od druhého oddělit. Musí se to řešit v celku s vědomím toho, že všechny tyto instituce řeší podobné problémy, ale mají svá specifika. Také se ale domnívám, že by mezi těmito složkami mělo docházet k většímu propojení, třeba s ohledem na techniku. Bylo by to ekonomičtěji a přispělo by to k lepší vzájemné interoperabilitě. Kdyby došlo na nejhorší a ocitli jsme se ve válečném stavu, tak je potřeba mít v rámci jednotlivých složek interoperabilní techniku. A čím je propojení větší, tím je pak jednodušší v případě krize reagovat.

Co vás vedlo ke vstupu do Aktivních záloh ozbrojených sil ČR?

Především to, že chci sloužit tomuto státu. Navíc chci ve své funkci národního bezpečnostního poradce jít příkladem. Ale také jsem chtěl poznat, co funguje a co je pro jejich členy demotivující.

Co jste našel?

Viděl jsem mnoho pozitivních věcí a leccos jsem se i naučil. Ale narazil jsem i na mnoho nesmyslných předpisů, které by bylo dobré odbourat a odstranit. Musíme naši armádu podporovat v tom, aby odstraňovala byrokracii a mohla fungovat pružněji. Když jsem viděl, kolik nesmyslného papírování je nutné v rámci Aktivních záloh vyplňovat, tak chápu, že je to pro mnohé demotivující. Pokud bych měl svůj pocit z fungování aktivních záloh shrnout, tak systém funguje a má smysl. Ale je třeba ho celý více otevřít společnosti a udělat jej flexibilnějším.

07

Aleš Špidla

Propagátor kybernetické bezpečnosti a také statutární ředitel Výzkumného centra rozvoje informačních kompetencí CEVRO Univerzity. Pracuje jako manažer kybernetické bezpečnosti Úřadu městské části Praha 5. Spolupracuje na řadě projektů s kyberbezpečnostní problematikou.

Kybernetická bezpečnost jako součást civilní obrany?

Aleš Špidla

Následky nepřátelských kybernetických útoků mohou být pro obyvatelstvo a jeho stát fatální. Málo si ale uvědomujeme, že v kybernetickém prostoru se pohybujeme téměř všichni a měli bychom se umět bránit. Proto by se kybernetická obrana měla stát součástí civilní obrany.

Proč? Na to existuje jednoduchou odpověď v definicích civilní obrany. Ještě předtím se ale rozhlédněme kolem sebe, kde všude se nachází kyberprostor. Člověk by si řekl, že je schopný jeho hranice definovat zařízeními jako počítač či chytrý mobilní telefon nebo televizor. Ale co váš automobil, elektrokolo, elektrokoloběžka, chytrý vysavač, robotická sekačka na trávu a obecně celá chytrá domácnost? V současnosti vyrobený automobil je v podstatě velmi výkonný počítač, který komunikuje něco někam, aniž o tom často máte tušení. Jsme součástí kyberprostoru, do kterého nás dostávají různé technologie. Probíhající válečné konflikty charakterizuje to, že se neodehrávají jen na klasickém bitevním poli. Odehrávají se masivně i v kyberprostoru. Každému kinetickému útoku předchází aktivita bojujících stran v kyberprostoru.

Jaký je tedy se vztah kybernetické bezpečnosti a civilní obrany? Co to vlastně je civilní obrana?

Civilní obrana (též civilní ochrana, zkratka CO) je soustava úkolů a opatření zaměřených na ochranu života, zdraví a majetku obyvatelstva, jakož i národního hospodářství. Tento termín zahrnuje i organizace a instituce provádějící tyto úkoly (civilní obrana) a opatření (civilní ochrana obyvatelstva). Spočívá zejména v analýze možného ohrožení, v provádění opatření ke snížení nebo eliminaci rizik ohrožení a v odstraňování následků mimořádných událostí, včetně ohrožení civilního obyvatelstva...

Kybernetický útok předchází tomu kinetickému

A zkusme se na tuto definici podívat skrze kyberprostor a hlavně s vědomím toho, co se v něm děje i v souvislosti s probíhajícími válečnými konflikty a tím, co jim předcházelo a co je doprovází právě v kyberprostoru. V první větě je zmíněna ochrana života, zdraví a majetku obyvatelstva a národního hospodářství. Již existuje popsáný scénář možného útoku skrze kyberprostor. Jde o kybernetický útok např. na chemickou továrnu (uvědomme si, kde se v Česku chemičky nacházejí), současně je proveden kybernetický útok na zdravotnická

zařízení v nejbližším okolí a stejně tak na složky integrovaného záchranného systému

(IZS). V chemičce a jejím blízkém okolí dojde následkem kybernetického útoku k úniku škodlivých látek, zasažené nemocnice nebudou moci přijímat pacienty a také je tam nebude mít kdo dovézt, protože komunikační systémy IZS nebudou fungovat.

Myslíte si, že to je fikce, že se to nemůže stát?

Může. Vzpomeňte na benešovskou nemocnici a útok z prosince 2019 či na útoky na krajská ředitelství hasičského záchranného sboru v březnu 2025. Musíme si uvědomit, jakou stranu barikády jsme si jako stát vybrali a tím automaticky něco říkáme té druhé straně. Dá se vytušit, jaké následky by ony útoky měly, nejen ty hmatatelné. Šlo by výrazný vliv na úroveň důvěry obyvatelstva ve státní instituce, které ochranu zdraví a života obyvatelstva a také majetku mají na starosti.

Připravené obyvatelstvo ztěžuje útočníkovi jeho působení

V 70. a 80. letech dvacátého století, v dobách socialistického zřízení v tehdejším Československu a studené války mezi Východem a Západem, se každoročně na základních školách pořádala cvičení civilní obrany, protože bylo zřejmé, že připravené obyvatelstvo ztěžuje útočníkovi jeho působení a snižuje efektivitu jeho útoků. Tehdy se nic z toho netýkalo kybernetického prostoru.

Cílem současných kybernetických útoků, které předcházejí tomu kinetickému, je vyvolat chaos mezi obyvatelstvem. Protože na území, kde panuje chaos, se snadněji útočí. A to je také důvod, proč považují zajištění kybernetické bezpečnosti od domácností, přes instituce a firmy až po státy, za nutnost civilní obrany do kyberprostoru.

Jestliže útočník narazí na kvalitní civilní (kyber)obranu, tak zjistí, že to nebude mít tak jednoduché. A to je cílem. Chce to si tuto skutečnost uvědomit a udělat všechno pro to, abychom byli připraveni a nezjednodušovali protistraně její snahy o poškození našich domácností, firem, institucí a vlastně všeho. Na správném fungování prvků kyberprostoru jsme totiž v současnosti totálně závislí.

Jan Železný

Ředitel Centra asijsko-pacifických studií a přednášející na CEVRO Univerzitě získal titul Ph. D. z mezinárodních vztahů z Katedry politologie a mezinárodních vztahů Západočeské univerzity v Plzni. Dříve pracoval jako poradce a asistent v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky. Zabývá se proměnami mezinárodního řádu, mocenským soupeřením mezi USA a Čínou, astropolitikou ve vesmíru a otázkami politické ekonomie s důrazem na geopolitiku čtvrté průmyslové revoluce. Účastní se mezinárodních vědeckých konferencí a publikuje v zahraničních odborných časopisech a nakladatelstvích.

Policy Brief: Vliv katolické církve na politiku a společenské dění v USA

Jan Železný

Katolická církev představovala v dějinách Spojených států amerických historicky významnou morální a společenskou instituci, přičemž i ve 21. století zůstává její vliv na federální vládu, zákonodárnou i soudní moc a obecně politickou a společenskou sféru významný.

Ke katolické církvi a jejím odnožím se dle odhadů hlásí téměř čtvrtina populace USA. To z ní činí významného aktéra, který svou politickou agendu prosazuje nejen skrze vlastní hierarchii, avšak velice aktivně využívá i politické lobbování, vzdělávací instituce a občanské organizace. Jejízapojení do tvorby politik na federální státní úrovni se primárně týká domácích témat jako jsou otázky rodiny, manželství, potratů, zdravotní péče, imigrace či podoba justice a jmenování soudců. Vzhledem k mocenskému postavení USA ve světě a síle mají i významný zahraniční přesah. Rozeberme rozsah tohoto vlivu, analyzujeme jeho proměny v posledních letech a dopady na demokratickou správu země.

Analýza Činnosti

V USA sehrávaly náboženské skupiny vždy nezanedbatelnou roli v procesu tvorby veřejných politik. V posledních desetiletích však můžeme sledovat výrazné rozšíření vlivu katolické církve a jejích odnoží. Ve 21. století se církev systematicky mobilizovala k dosažení následujících cílů:

Ovlivnění klíčových soudních a politických rozhodnutí v oblastech:

Reprodukční práva – církev dlouhodobě odmítala možnost legálního přístupu k potratům a antikoncepci. V roce 2003 tak například podpořila tzv. Partial-Birth Abortion Ban Act (zakazující tzv. pozdní potraty) a vedla dlouhodobou kampaň za anulování precedentu stanoveného rozsudkem Nejvyššího soudu Roe v. Wade z roku 1973. Ten garantoval určité právo na potrat a stál tak v rozporu s řadou zákonů na úrovni států. Katolická církev rovněž silně a částečně úspěšně lobovala, aby tzv. Affordable Care Act (Obama Care; federální zákon z roku 2010, který reguloval přístup ke zdravotnímu pojištění) o zdravotní péči z roku 2010 nedovoloval financování potratů a antikoncepčních prostředků.

Aktivní obhajoba práv migrantů a podpora jejich důstojného zacházení – církev dlouhodobě

prosazovala práva migrantů a uprchlíků, přičemž aktivně vystupovala proti restriktivním politikám federálních vlád. Její představitelé tak například vítali Obamovu iniciativu Deferred Action for Childhood Arrivals (DACA) z roku 2012, zaměřenou na ochranu práv dětí ilegálních migrantů před vyhoštěním (tzv. DREAMers) a protestovali proti politice rozdělování rodin. Zvláště silný byl protest proti politikám „nulové tolerance“ v rámci obou Trumpových administrativ, stavící na kritice této praxe ze strany papeže Františka.

Otázky manželství a ochrana rodiny – katolická církev hrála zásadní roli při ovlivňování veřejné debaty ohledně definice manželství a rodiny, přičemž často navazovala spojenectví s ostatními křesťanskými církvemi v oblasti boje proti rozšiřování práv LGBTQ komunit a tzv. „woke“ kultuře a „ideologii genderu“. Ostře vystupovala proti rozsudku Nejvyššího soudu Obergeell v. Hodges z roku 2015, který legalizoval stejnopohlavní manželství.

Otázky propagování diversity, rovnosti a inkluze (diversity, equity, and inclusion – DEI) – katolická církev vycházela ze své internacionální podstaty a byla jednou ze sil podporujících politiky DEI v rámci americké společnosti i institucí. Konference katolických biskupů Spojených států (USCCB) tak například propaguje diverzitu skrz svůj Výbor pro kulturní rozmanitost (Cultural Diversity Committee), v oblasti zdravotnictví pak skrz své organizace jako Trinity Health či Bon Secours Mercy Health. Zároveň však odmítá ty iniciativy, které cílí na otázky propagace genderové identity a otázek sexuality. Církev tak například rozsáhle kritizovala připravovaný Zákon o rovnosti (Equality Act) za to, že podle jejího názoru ohrožuje náboženskou svobodu a vnucuje nové ideologie týkající se pohlaví, které jsou v rozporu s katolickým učením.

Ochrana životního prostředí – na základě encykliky papeže Františka Laudato si' z roku 2015, která kritizovala environmentální degradaci a globální oteplování způsobené přílišným konzumerismem a neodpovědnými hospodářskými politikami lidstva, se katolická církev zasazovala za rozličné environmentální iniciativy. Vystupovala rovněž proti rozhodnutí Trumpovy administrativy vystoupit z tzv. Pařížské dohody o klimatu.

Posílení svého zastoupení v soudní moci

V rámci oblasti soudnictví se hovoří o výrazném vlivu katolické církve. Uvádí se, že soudci vyznávající katolickou víru jsou v rámci soudních sborů výrazně nadreprezentováni, tj. jejich zastoupení v rámci soudů je vyšší, než by odpovídalo rozložení v americké společnosti (cca 19 procent). To lze vnímat především v případech Nejvyššího soudu, kdy většina soudců (6 z 9) se hlásí ke katolické víře. To se projevilo například při rozhodování v případě anulace Roe v. Wade v roce 2022, kdy výsledek vzbudil silnou kritiku progresivních kruhů a volání po oslabení „pravicové katolické kultury“ v rámci soudní moci. Protesty rovněž doprovázely procesy schvalování soudců Nejvyššího soudu, publicitu získala především Trumpova nominace soudkyně Amy Coney Barrett z roku 2017.

Nástroje činnosti katolické církve

Katolická církev v USA používá při své činnosti ovlivňující veřejné mínění několik základních nástrojů:

Tradiční struktura církve – církev šíří své učení v rámci svých náboženských komunit, na federální úrovni pak působí Konference katolických biskupů Spojených států (USCCB), která slouží jako hlavní „policy-making“ těleso s pravomocí formovat základní politická stanoviska.

Lobbování – církev si vybudovala rozsáhlou lobbistickou základnu, působící přímo ve Washingtonu. V rámci USCCB tak působí Kancelář pro vládní vztahy (Office of Government Relations), která mapuje všechny přijímané legislativní zákony. Jednotliví církevní představitelé pak využívají i osobní vztahy s policy-makersy či mobilizují katolické voliče v rámci projevů občanské společnosti. Pravá míra a rozsah lobbistické činnosti církve jsou však neznámé, neboť se na ni nevztahují federální pravidla o lobbingu, což mimo jiných znamená, že není povinná zveřejňovat své výdaje na tuto činnost. Průzkumy Pew Research však odhadují, že až 19 procent lobbistických organizací ve Washingtonu má katolický charakter.

Společenské, charitativní a zdravotnické spolky – katolická církev v USA disponuje rozsáhlou sítí přidružených organizací, často dobročinného či zdravotnického charakteru. Její vztah s federální vládou či vládami jednotlivých států je přitom velmi úzký. Tyto organizace často slouží jako vykonavatelé některých federálních programů, především co se týká otázek boje s chudobou či poskytování zdravotnických a sociálních služeb (např. Catholic Health Association, Catholic Charities USA, apod.).

Vliv katolické církve v rámci prezidentských administrativ ve 21. století

Ve 21. století odráží vztah katolické církve k jednotlivým administrativám prezidentů USA jak prvky spolupráce, tak i napětí. Za vlády prezidenta George W. Bushe mladšího panovala silná shoda v otázkách politiky na ochranu života, podpoře iniciativ založených na víře a snahách o reformu imigrační politiky. Bodem sváru se naopak stala invaze do Iráku, kterou církev odmítala.

Administrativa prezidenta Baracka Obamy našla s církví společnou řeč v otázkách rozšíření přístupu ke zdravotní péči (především krytí finančních nákladů zdravotní péče pro chudé v rámci Affordable Care Act), imigrační politiky a sociální spravedlnosti. Zásadní konflikty však nastaly v souvislosti s právy na potrat, povinností hradit antikoncepci a legalizací stejnopohlavních manželství.

V období prvního prezidentství Donalda Trumpa katoličtí představitelé vítali pokrok v oblasti prosazování politik zaměřených proti potratům a ochrany náboženské svobody,

avšak zároveň ostře kritizovali restriktivní imigrační opatření a deregulaci v oblasti ochrany životního prostředí.

Za prezidenta Joea Bidena, praktikujícího katolíka, teprve druhého v historii po J. F. Kennedym, byl vztah mimořádně komplexní. Docházelo ke spolupráci v otázkách změny klimatu, snižování chudoby a politik uprchlictví, avšak značné napětí přetrvávalo kvůli Bidenově podpoře práv na potrat a ochraně práv LGBTQ osob, což bylo v rozporu se základními naukami církve.

Nástup druhé administrativy Donalda Trumpa po lednu 2025 se nesel v duchu replikace předchozích vzorců spolupráce a oblastí sporu (především ohledně otázky práv migrantů a jejich vyhošťování), objevila se rovněž diskuse nad vlivem rozličných neoficiálních skupin v rámci církve.

Napříč jednotlivými administrativami zůstává katolická církev dynamickou a vlivnou silou v utváření federální politiky a veřejného názoru.

Vliv katolické církve se v každé administrativě přizpůsoboval okolnostem, přičemž zachovával konzistentní roli morálního advokáta a měnil intenzitu podle souladu či nesouladu s politickými prioritami jednotlivých vlád. Obecně lze říci, že katolické dogma má blíže k ideologickým politikám Republikánské strany. Zvláště po nástupu druhé Trumpovy administrativy a působení viceprezidenta J.D. Vance se spekuluje o zvýšeném vlivu oficiálních i neoficiálních skupin v rámci katolické církve na politiku federální vlády. K této problematice však zatím neexistuje hlubší výzkum. Katolická církev přitom disponuje určitým vlivem i v rámci Demokratické strany, především u politiků mimo progresivní křídlo. Spojení katolické církve s republikány rozhodně není absolutní a promítají se do něj geografické, generační a další faktory.

Závěr

Vliv katolické církve na federální politiku a kulturu Spojených států amerických v posledních desetiletích výrazně roste a představuje důkaz její trvalé významnosti. Církev a její představitelé disponují nezanedbatelným vlivem na utváření politických rozhodnutí, stejně jako na formování veřejného mínění. Její vliv je patrný především v oblasti soudnictví, kdy se v posledních třech dekádách hovoří o výrazné nadreprezentovanosti soudců katolické víry, což se odráží i v rozhodování v klíčových právních sporech.

Náboženské vyznání jednotlivých prezidentů přitom zřejmě nehraje výraznější roli. Přesto její politická činnost budí kritiku, především pak ze strany progresivních politických sil. Ty kritizují její vliv a argumentují, že zachování demokratické integrity vyžaduje, aby žádná jednotlivá instituce či skupina neměla nepřiměřený vliv na tvorbu veřejných politik. Odborníci pak upozorňují, že interakce mezi náboženskými institucemi a federální vládou musí být vedena principy transparentnosti, rozmanitosti a respektu k pluralitním hodnotám, na nichž je národní identita USA založena.

Zdroje (obecně)

CBS News

Deseret News

Gallup Institute

National Catholic Reporter

Newsweek

Oxford Research Encyclopedia

Pew Research Center

Reuters

The Carnegie Council for Ethics in International Relations

The Center for Public Integrity

The Globalist

The Times

USCCB: The Office of Government Relations

Western Michigan University

Maciej Ruczaj

Polský politolog a publicista žijící v Praze se narodil v Poznani. Vystudoval politologii a mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních věd a anglistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V roce 2015 získal doktorský titul za dizertační práci o irském nacionalismu. Od roku 2008 pracoval v Polském institutu v Praze, sedm let ho vedl jako ředitel. V letech 2023 až 2024 byl velvyslanec Polska na Slovensku. V lednu 2025 se stal vedoucím výzkumným pracovníkem Centra transatlantických vztahů CEVRO Univerzity.

Trump jako beranidlo

Maciej Ruczaj

Vražda Charlieho Kirka, amerického konzervativního politického aktivisty, spisovatele a podporovatele prezidenta Donalda Trumpa, potvrdila vyhrcozenou polarizaci americké veřejné debaty a názorně ukázala v Evropě opomíjenou skutečnost. Že Amerika se ocitla ve zlomovém bodě probíhající bouřlivé debaty o sobě samé, své identitě a budoucnosti. A také, že hnutí MAGA, Make America Great Again neboli Udělejme Ameriku znovu skvělou, u nás pohrdavě redukováné na „burany z Alabamy“, je prostředím, které mnoha Američanům nabízí promyšlené, ucelené a intelektuálně přitažlivé odpovědi na tyto otázky.

Za Trumpovým vzestupem je totiž vedle jeho zkušeností z byznysu také práce společenských kruhů, v nichž, jak napsal redaktor webu UnHerd.com James Billot, „je víc mozků a méně botoxu“, a jeho kolega James Pogue je charakterizoval jako „roztříštěnou rodinu disidentů“ a „zónu intelektuálního experimentování“. Rodina je to různorodá – najdeme v ní vlivného milovníka světa Conana Barbaru, známého pod přezdívkou Bronze Age Pervert (tedy Zvrhlík z doby bronzové), nerdy ze Silicon Valley, světového centra počítačového a technologického průmyslu v Kalifornii, jako je Curtis Yarvin, americký blogger, který založil s britským filozofem Nickem Landem antirovnostářské a antidemokratické hnutí Dark Enlightenment, i spořádané katolické intelektuály, jako je profesor politologie na University of Notre Dame du Lac v Indianě Patrick Deneen.

Rozpad; Poslední dny

Ve střední Evropě sledujeme z pochopitelných důvodů především Trumpovu zahraniční politiku. Ta je však v jejich výkladu zcela podřízená domácím cílům – záchraně USA, které stojí na hraně civilizační katastrofy.

Za spojením hledejme diagnózu úpadku. Rozpad; Odcizená Amerika; Rozlomená republika; Poslední dny; Další občanská válka – jsou tituly knih, které spojuje přesvědčení, že největší mocnost světa prožívá zlomový okamžik. Jde o tvrzení podložené sociologickými daty, která potvrzují rapidní rozevirání nůžek mezi nejbohatšími a zbytkem společnosti, zánik střední třídy, zastavení růstu, či dokonce pokles reálných mezd, nárůst počtu tzv. „úmrtí ze zoufalství“, rozpad rodinných vazeb, systematické snížení věku dožití. Literární obraz úpadku americké nižší střední třídy představil ve své knize Americká elegie (2016) tehdy ještě neznámý J. D. Vance, nyní Trumpův viceprezident a politický patron toho intelektuálního hemžení.

Na pokraji katastrofy

Variety popisování úpadku jsou různé. Konzervativci víc zdůrazňují kolaps kulturní soudržnosti – rozpadlé rodiny, nárůst sociálních patologií či drogových závislostí. Levice hovoří spíš o „pumpě bohatství“ – ekonomickém systému, který „bohatým dává ještě víc a chudým bere i to málo, co mají“. A umírnění centristé upozorňují na průvodní jev těchto změn – rostoucí politickou polarizaci, posilování okrajů a „ztenčování středu“.

V rámci národně-konzervativního hnutí ale najdeme i interpretace, které pravicovou a levicovou kritiku současné Ameriky propojují. Takovou syntézu předkládá v knize s příznačným názvem *Regime Change* (Změna režimu) profesor Patrick Deneen. Jde o celkové zavření jádra liberálního projektu, tedy „pokroku skrze emancipaci“. Liberalismus chce osvobodit jednotlivce jak od sociálních omezení, které přináší rodina, církve či místní komunita, tak od těch ekonomických, aby se maximalizovala jeho možnost volby. Vlády demokratů a republikánů se po dekády lišily jen tím, kterou část emancipační rovnice zdůrazňovaly. Deneen je bez váhání hází do jednoho pytle a nazývá prostě „levicovými a pravicovými liberály“.

Zatímco u zrodu liberálního projektu byl hlavním nepřítelem starý aristokratický řád, nyní je jím démos, tedy lid, jehož „předsudky a instinktivní konzervativismus“ blokují tento nekonečný proces osvobozování jednotlivce a bourání všech hranic, ekonomických a společenských. Lékem na strach a dezorientaci „obyčejného Američana“, které ztráta starých jistot nutně musela vyvolávat, měl být nekonečný růst prosperity. Jenže v okamžiku, kdy se stroj růstu zasekl, jak to ve své Americké elegii popisuje Vance na příkladu města Middleton v Ohio, obyčejní Američané už stali ponecháni svému osudu. Ztratili víru v podstatu amerického snu – tedy schopnost jednotlivce být strůjcem svého osudu.

Liberalismus nezná jinou medicínu na vlastní neduhy než ještě víc liberalismu, píše Deneen. Aby uskutečňoval nikdy nekončící boj za „úplnou autonomii jednotlivce“, musí paradoxně posilovat svoji kontrolu nad společností a omezovat demokratickou vůli většiny. Bouráním všech ekonomických bariér odevzdává osudy jednotlivců a komunit do rukou neosobních a nadnárodních sil globálního kapitalismu. Konzervativní příběh o rozkladu rodinných a společenských strukturalevicový příběh ze řetězu utržené globalizace ničíci americký průmysl a rozšiřující propast mezi bohatými a zbytkem se propojily. Jak prohlásil J. D. Vance v jednom ze svých prvních politických rozhovorů: kulturní válka se stala i válkou tříd.

Čas ofenzivy

Z tohoto příběhu už lze vydestilovat základní předpoklady politické filozofie, kterou sdílí většina protrumpovských intelektuálů.

Zaprvé: Naléhavost okamžiku. „Jsme jako pasažéři letu č. 93,“ psal už v roce 2016 další výrazný MAGA autor Michael Anton, konzervativní esejista, autor projevů a bývalý ředitel pro plánování politiky ve druhé Trumpově administrativě. Odkazoval tím na příběh čtvrtého uneseného

letadla z 11. září 2001, v němž se cestující pokusili přemoci arabské teroristy. Platforma, kterou založil zavražděný Charlie Kirk, měla název Turning Point – Bod obratu.

Zadruhé: Republikáni se ze strany „profesionálů a manažerů“ musejí stát stranou, která má ve středu zájmu „pracující Američany, zapomenuté muže a ženy z oceláren, farem a naftových polí“, jak říká Kevin Roberts, americký politický stratég a bývalý historik, který je prezidentem Heritage Foundation, konzervativního politického think tanku. Po desetiletí byli „stranou kapitálu“, která na prvním místě stavěla ekonomiku a hospodářský růst. Vance se krátce před vstupem do politiky rétoricky ptal: „Opravdu je naše nejvyšší hodnota svobodný obchod? Opravdu chceme obětovat společné dobro ve jménu tržní logiky?“

Zatřetí: Bitevním polem je široce pojatá kultura. Konzervativci si musejí vzít příklad z levice a uskutečnit vlastní „dlouhý pochod institucemi“. V jádru MAGA hnutí je na rozdíl od předchozích generací konzervativců přesvědčení o primární důležitosti „znovudobytí“ kulturního pole. „Vedeme informační válku proti levici. Je to zdola vedená guerillová válka, v níž potřebujeme blogery, autory memů, twitterové trolly, pouliční umělce, teology, dramatiky, eseje, spisovatele, intelektuály,“ tvrdí Anton.

Začtvrté: Konzervativismus se nerovná fatalismu. Jen málo sentimentů sdílí MAGA autoři tak silně jako pohrdání „starými konzervativci“, kteří byli buď falešní, anebo bezmocní – a krok za krokem ustupovali liberální vlně. „Čas defenzivy skončil, teď je čas přejít do ofenzivy – ve školství, médiích, zákonodárství a politice,“ prohlásil Roberts. Poslední kniha, kterou vydal Ioni Charlie Kirk, má podtitul Jak porazit woke a zachránit Západ.

Ohnout stát podle vůle lidu

Odvěkým problémem všech revolucionářů je ovšem: jak na to? Tady přicházíme k další klíčové diagnóze stavu liberální demokracie. Jde o kritiku bezmocnosti exekutivy uvázněné v pavučině administrativního státu a nadřazenosti zpolitizované soudní moci či mezinárodních závazků. Reálná změna není možná. I když vyhrajete volby, „systém“ změnit nedokážete. Nenechá se.

A zde přichází prostor pro Trumpa. Když se díváme na lenní holdy, které prezidentovi skládají jeho podřízení, snadno můžeme přehlédnout, že vztah mezi MAGA autory a Trumpem je do velké míry pragmatické spojení. Trump je ten, kdo jim umožňuje měnit realitu. Nedávno to vyjádřil prezident Heritage Foundation Kevin Roberts, který Trumpa nazval „beranidlem, jímž dobýváme pevnost vládnoucí třídy“.

Mezi prvním a druhým Trumpovým obdobím vzniká konsenzus, že primární je otázka vyčištění státní správy a posílení postavení prezidenta v rámci systému. Nejdůležitější kapitola programového dokumentu Project 2025 z dílny Heritage Foundation, od něhož se Trump v kampani distancoval, a pak část autorů umístil na klíčová místa administrativy, se týká exekutivních pravomocí prezidenta. Připomíná starou „doktrínu unitární exekutivy“, která bere doslova 2. článek Ústavy USA, jenž veškerou exekutivní moc vkládá do rukou prezidenta.

Realita současnosti je ovšem taková, že nastupující prezident naráží na „federální byrokracii, která příliš často uskutečňuje nikoli jeho záměry, ale své vlastní plány a preference“. Úkolem Trumpa je celou tu exekutivní strukturu „ohnout před vůlí lidu“. Autor této kapitoly, Russell Vought, je nyní v Bílém domě šéfem Úřadu pro správu a rozpočet.

Uskutečňování doktríny unitární exekutivy probíhá od prvního dne druhého Trumpova období smrští exekutivních příkazů, z nichž velká část byla směřována právě na získání plné kontroly nad politikou a personálním složením vládních agentur. Jízda na hraně ústavnosti a časté odvolávání se na různé mimořádné krizové pravomoci, jako v případě deportací ilegálních migrantů, nutně generují další a další střety s justicí, která v roli „poslední obranné linie“ systému nahradila oslabené demokracie. Dlouho před volbami i Vance v rozhovoru pro Politico upozornil, že takový tvrdý střet může být nutný. Je to menší ústavní problém, než když zvolený prezident nemůže uskutečňovat své pravomoci, protože nekontroluje byrokracii, prohlásil. To druhé je totiž popření demokracie.

„Ten, kdo zachraňuje národ, neporušuje zákon,“ napsal před pár měsíci na síti X Donald Trump. „Soudci nemají právo omezovat legitimní kompetence exekutivy,“ připojil se Vance. Trump citoval Napoleona a u obou zněly ozvěny dalšího klíčového autora. Právní teoretika Adrian Vermeule, profesor ústavního práva Ralpa S. Tylera na Harvard Law School, navrhl nový (ač ve skutečnosti velmi starobylý) pohled na zákony, který nad změt pozitivního práva a rozhodnutí soudní moci klade ducha ústavy a koncepci společného dobra, k níž se každé rozhodnutí vlády musí vztahovat. Poukazuje na to, že je to exekutiva, která je pověřena péčí o společné dobro, a právní systém musí prezidentovi „ponechat dostatečný manévrovací prostor, aby mohl jednat, a to rychle“.

Caesar a Augustus

Trumpovi intelektuální spojenci v čele s viceprezidentem Vancem jsou nepochybně součástí širšího trendu konfliktu mezi demokratickou lidovou legitimitou a liberalismem. Udávají směr procesům, které se týkají celého Západu.

Není pochyb, že MAGA je revoluční hnutí. „Liberalismus vyprázdnil demokracii zevnitř, ponechal jen fasádu, kterou potřebuje pro svoji legitimizaci. Je jako ten osel z pohádky, který si oblékl lví kůži,“ píše Vermeule. Vance označil před třemi lety za svůj politický vzor Charlese de Gaulla. Nikoli kvůli jeho záchraně cti Francie za druhé světové války, nýbrž kvůli demontáži čtvrté a vybudování páté republiky – hlubkové změny ústavního systému ve jménu záchrany esence státu a národa.

Oblíbeným historickým přirovnáním pro současnou dějinnou situaci je pro mnoho MAGA intelektuálů starověká pozdní římská republika, doba zmatku a vnitřního napětí, zralá na zásadní změnu. „Potřebujeme Caesara,“ opakovali lidé tenkrát.

Je Trump novodobý Julius Caesar, jehož razantní nástup vyvolal turbulentní šokovou reakci? Ta umožnila jeho nástupci Augustovi, aby opravdu udělal Řím znovu velkým – a na pozadí

obnovy dávné velikosti a řádu provedl zásadní transformaci státu.

Vyšlo v týdeníku Echo, 27. září 2025

10

Tomáš Jarmara

Rektor CEVRO Univerzity se narodil v Ostravě, kde vystudoval Základy společenských věd na Pedagogické fakultě Ostravské univerzity, titul Ph.D. získal v oboru politologie na Univerzitě Palackého Olomouc a ve stejném oboru i titul docent na Komenského Univerzita Bratislava. Absolvoval zahraniční studijní pobyty na John Moores University v Liverpoolu, Lund University ve Švédsku a na Vratislavské univerzitě v Polsku.

Střední Evropa: vize, cíl a smysl

Tomáš Jarmara

Postřeh první

V létě 2025 vystupoval na půdě CEVRO Univerzity bývalý polský prezident Andrzej Duda. Ve svém vystoupení mimo jiné řekl, že smyslem Polska je střední Evropa. V širším kontextu celý geopolitický prostor Trojmoří zahrnující spolupráci regionů od Tallinnu (Balt), přes Záhřeb (Jadran) až k Bukurešti (Černé moře). A to proto, že každému musí být zřejmé, že model střední Evropy jako periferního dodavatele Německa se vyčerpal.

Podle Dudy se Polsko rozhodlo, že nechce být tímto způsobem propojeno se svým západním sousedem. A i přes členství v Evropské unii nechce s Německem sdílet ani klíčové strategické kapacity. Proto míří k budování vlastní infrastruktury, od giga projektu Centrálního komunikačního přístavu, přes vlastní zajištění energické soběstačnosti, až k výstavbě dopravní infrastruktury severovýchodním pobaltským a jižním směrem. Zmínil i zvýšení minimální a průměrné mzdy, které mělo za následek postupný návrat polských pracovníků z Německa. Navíc dodal, že se Poláci vracejí zpět z celé západní Evropy, protože v daleko větší míře sdílejí zkušenosti života v multikulturně rozdělených společnostech západní Evropy a preferují nově nabytou kvalitu plnohodnotného života v polských městech i na venkově.

Postřeh druhý

V posledním roce jsem trávil hodně času v Maďarsku a Budapešti, poznával další města, kulturu a hovořil s lidmi. Silný dojem dělá zejména Budapešť. Nejen Buda, ale i centrum Pešti jsou impozantní – parlament, vládní čtvrt, historické části města. Jde o přehlídku sice zaniklé, ale fyzicky stále přítomné imperiální minulosti. Historická přítomnost aristokracie a velkoburžoazie se odráží v majestátních budovách, náměstích a bulvárech pařížského typu. Tento prostor v kombinaci s historickým povědomím patrně vysvětluje, proč maďarská politická reprezentace netrpí žádnými komplexy malosti a jedná s evropskými mocnostmi suverénně a na principu rovný s rovným.

Vedle Budapešti působí historická Praha spíše jako malebné, lépe udržované velkoměsto, ve kterém se snoubí středověká minulost s architekturou a pomníky nástupu české maloburžoazie, která se společensky a ekonomicky formovala ve druhé polovině 19. století, rovněž v rámci podunajské monarchie.

Právě to může mít význam pro pochopení české pozice vůči měnící se Evropě a světu. Na rozdíl od Polska a Maďarska spojila česká politická a intelektuální elita svůj osud většinou

se západní Evropou a s Německem. Slogan patříme na Západ je povinnou mantrou, která

přikazuje koncept fatalisticky následovat. Heslo mělo smysl na začátku 90. let minulého století. Byla jím myšlena zejména svoboda, demokracie a tržní ekonomika.

Postřeh třetí

Západ se ovšem za posledních 30 let výrazně proměnil. Evropská unie je po Lisabonské smlouvě zcela jiným společenstvím. Je unií, která nasměřovala Evropu k ekonomickému, technologickému, demokratickému a civilizačnímu úpadku. Zaostávání vůči ostatním velmocem a geopolitický význam Evropy se pohybuje na sestupné trajektorii. Rozhodovací procesy jsou nastaveny tak, aby výsledky voleb a demokratická rozhodování měly jen omezený vliv a byly přeneseny na eurobyrokracii, evropské soudy a nadnárodní organizace. Samotná Evropská komise bývá obvykle složena z celoživotních aparátčků a lze stěží pochopit, že přímo volení politici členských zemí jsou ochotní předat Komisi tolik rozhodovacích kompetencí. Důsledky sociálního inženýrství a deindustrializace jsou patrné již nyní a politicky klíčová střední třída zažívá bezprecedentní pokles životní úrovně. Nezládnutá masová migrace proměňuje demografické složení obyvatelstva. Vytváří tlak na již tak předlužené sociální systémy a přináší kulturně civilizační změny, které se evidentně rozcházejí se svobodnou sekularizovanou společností a s liberálním (v původním významu slova) pojetím demokracie.

Postřeh čtvrtý

Pohled na kdysi klíčové země Evropské unie, Francii a Německo, ukazuje, že unii používají, byť rozdílně, zejména k prosazování svých zájmů a často bez ohledu na ostatní členské státy. Čerstvá česká zkušenost s Francií ve věci dostavby jaderné elektrárny v Dukovanech byla ukázkovou lekcí. Francie patří ke státům s třetím nejvyšším veřejným dluhem, hned za Řeckem a Itálií, a také s nejvyšším podílem rychle rostoucího muslimského obyvatelstva v celé EU.

Německu se pak v českém prostředí apriorně přisuzuje demokratická vyspělost. Přitom na rozdíl od rakouské části monarchie bylo Německo do roku 1918 tuhou autoritativní monarchií. Po první světové válce si udrželo demokratický charakter jen do voleb v roce 1933. Spolková republika se začala učit demokracii až po svém vzniku v roce 1949 pod mentorským dohledem USA, a do znovusjednocení v roce 1990 byla i fakticky americkým vojenským protektorátem, jehož demokratičnost udržovala i existence východního bloku. Po pádu sovětského bloku, kam patřilo i bývalé Československo, stejně jako Maďarsko či Polsko, a sjednocení Německa nabrala spolková republika nový vítr a pro sebe šťastně propojila svůj historický smysl pro řízenou společnost a ideologie s Evropskou unií, jejími komisemi, směrnici a agendou.

Němci jsou ochotni poroučet větru, dešti a fyzikálním zákonům a jsou zcela rezistentní vůči racionálním argumentům při prosazování politiky zeleného údělu. S jinými národy již zacházejí

lépe. Pro změnu je stěhují, čím více a z jiných nekompatibilních kultur, tím lépe. Nejsilnější skutečnou opoziční stranu se snaží kriminalizovat, nebo rovnou zakázat, stejně jako kritickou diskusi. Vedení Spolkové republiky Německa nevyšla ani sázka na budování podmořského plynovodu Nord stream 2 z Ruska a ani na režim autoritářského prezidenta a bývalého spolupracovníka tajné východoněmecké Státní bezpečnosti (Stasi) Vladimira Putina, který byl pro německou vládu partnerem i po anexi ukrajinského Krymu v roce 2014.

Ironicky řečeno, vyčerpal se i model střední Evropy, která má v Německu svého geopoliticky odpovědného spojence.

Postřeh pátý

V tomto kontextu je skličující vidět českou politickou reprezentaci opakující mantru „patříme na Západ“. Reprezentaci, která na rozdíl od Polska, Maďarska a Slovenska, zcela dobrovolně rezignovala na významnější projevy autonomie, vlastního úsudku, obhajoby českých státních zájmů a jejich promýšlení. V jedné přestřelce na sociální síti X zazněl názor, který nepřekvapivě zvítězil, že současná vláda je v novodobé historii „nejvíce kolaborantskou euroříšskou vládou s vazalskou mentalitou“. Samozřejmě, je to vulgární odsudek. Ale dal by se s úspěchem u voličů interpretovat kultivovaněji nebo odpovídající akademickou formou. Podpora Izraele je čestnou výjimkou potvrzující pravidlo.

Jinou otázkou je patrně dědičná mentalita českých politických a intelektuálních elit, nejspíše ovlivněna jejich původem. Elity se formovaly v období národního obrození z venkovského a maloměstského prostředí, se všemi klady, jako jsou například demokratičnost, ale i zápory. K záporům patří i opakovaná tragická selhání českých politických elit v klíčových historických situacích, kdy nebyly schopny podstoupit žádný zápas o svou moc nebo zemi, a v podstatě kolabovaly ze dne na den.

Proto se domnívám, že uvažovaným směrem a smyslem české geopolitické pozice by mohla či měla být střední Evropa, a to i se všemi riziky, která s tím souvisí. Bez rizika, odvahy, racionální reflexe stavu a špetky masarykovské drzosti nelze budovat úspěšnou společnost a stát.

Daniel Kunštát

Odborný asistent CEVRO Univerzity, na níž působí jako jeden z mála již od založení v roce 2006, vystudoval obor Politologie na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Býval vědeckým pracovníkem Sociologického ústavu AV ČR, kde jsem se zabýval politickými výzkumy. Zajímá se o kulturu, v první řadě o alternativní hudbu, cestování (výhradně městské a vedle toho tzv. dark tourism, čili poznávání míst po celém světě spojených zejména s násilnou povahou moderních totalitních režimů) a sport.

Na okraj listopadového výročí: rozjímání s nádechem retra

Daniel Kunštát

Rok 1989 se stal klíčovým mezníkem v moderních československých, následně českých dějinách. Došlo k zásadní změně desítky let fungujícího systému direktivní správy a všeprostupující kontroly. Po volbách v červnu 1990 se vrátila politická pluralita i ekonomická soutěž, stejně jako autonomie jedince, jehož lidská a občanská práva se stala nejen formální, ale i fakticky respektovanou součástí právního řádu. Do odlišných dimenzí se posunuly i ty nejzákladnější obrysy lidského života.

Socialistická minulost se pomalu vzdaluje z našeho zorného pole. Ztrácíme s ní autentické spojení. Cyklus živé paměti se uzavírá. Těch, kteří život pod vládou komunistické strany reálně pamatují a mají ho z vlastní zkušenosti zažitý po většinu nebo alespoň část produktivního života, markantně ubývá. Přirozený biologický rytmus je neúprosný.

Paměť: pomníky ztraceného času

Většina pamětníků má dospělý kontakt s komunistickým režimem spojený takřka výhradně s normalizací. Pro generaci vyrůstající ve stínu zasloužilých partajníků a za halasu ohraných komunistických hesel je právě normalizace a rok 1989 nejčastějším referenčním bodem sdílené zkušenosti. Tato období bývají dodnes projekčním plátnem mnoha současných sporů a nedorozumění.

Politický život, veřejné mínění i kulturní sféra jsou prosyceny reminiscencemi na svět, který ztělesňoval poslední předrevoluční prezident Gustáv Husák. Dědictví normalizace zanechalo i na současné společnosti trvalé stopy. Husákovský svět vytrvale ovlivňuje hodnoty, politické rozhodování lidí a seberepozování společnosti, jejíž identitu tvarují diskuse o „smyslu“ přechodu k demokracii. Komunismus a revoluce jsou i nadále prožívanou realitou s přímými (de)legitimizačními závěry pro dnešek.

Minulost se zpřítomňuje jako výběrové vyprávění, do kterého jednotlivcům proniká skrze pestrou škálu detailů a zvláštností. Takové detaily, vyjímající jednotlivosti z celku, představují pro jedny třeba šikana v zaměstnání, všudypřítomný strach nebo povinná účast v průvodech, pro jiné naopak poklidné chalupaření a bezproblémové soužití v rodinném kruhu. Škála uchovávaných vjemů je nesmírně pestrá a paměť z ní vybírá jen to, co je bezprostředně funkční. Ve vzpomínkách se minulost zpřítomňuje a zároveň aktualizuje podle rozpoložení přítomné chvíle.

Vlákná návaznosti

Zhroucení režimu nepředjímá absolutní dějinnou nespojitost. Právě naopak. Zánik komunismu byl kolapsem i transformací. Došlo k proměně politických a ekonomických struktur, národ však zůstal stejný – se svými paměťovými, mentálními a psychologickými dispozicemi. Jen politicky se reorganizoval.

Režim s nelimitovanou mocí státostrany nejen fungoval dlouho, ale měl i silné totalitní ambice. Nespokojil se s institucionálními změnami, usiloval o hlubinnou transformaci člověka a vytvoření nového „homo sovieticus“ (po vzoru vedoucí síly tehdejšího východního socialistického bloku – Sovětského svazu), oproštěného od buržoazních schémat. Ačkoliv tato ctižádost inženýrů lidských duší zasáhnout do lidské přirozenosti nemohla být úspěšná, dlouhé trvání režimu zanechalo v několika generacích nesmazatelné otisky. Ty se dále reprodukovaly jako strukturální i mentální aktualizace, které se znovu vynořují i po dlouhých historických odmlkách.

Ve vnějškově odlišných kulisách demokracie se stále potýkáme s fixovanými vazbami z předrevolučních časů – v politice i každodenním životě. Minulost a současnost spolu ve veřejném plénu neustále rozmňouvají. Minulost se otiskuje do lidí i krajiny, do fyzického prostředí člověka. Vrhá stíny do dneška, přestože se může zdát, že už tu dávno není. Definitivní tečka je iluzorní. Socialismus nezmezil. Zanikl institucionálně, přebývá však dál v jiných reziduálních formách, nejen v podobě nereformované komunistické strany. Překotné ustavení pluralitního systému potvrzuje, že ve všech „převratech“ a „revolucích“, nakonec vždy nalezneme specifickou koexistenci prvků kontinuity s inovacemi.

Formální transformace institucí je jen jedním předpokladem změny kulturní, mentální a psychologické. Nikdy se nejedná o procesy souběžné. Stejně jako v jiných postsocialistických zemích existuje i u v Česku fázové zpoždění mezi změnou pravidel a institucí a odpovídající změnou politické kultury, tedy hodnotových stereotypů a orientací. V české společnosti přetrvává, podobně jako za komunistického paternalismu, široce sdílená pasivní rezistence vůči politickému systému, nezáměr o aktivní angažmá ve veřejném životě a rozdělení na my – obyčejní lidé – a oni – držitelé moci.

Současná společnost je pevně připoutána ke své minulosti a bylo by iluzorní se domnívat, že revoluce znamená rychlé přetržení filmového pásu radikálním rozchodem s „minulým“ a nastolením „nového“. Odlesky „temna“ spatřujeme silněji a déle, než jsme si v listopadové euforii troufali připustit.

Povaha režimu

Vládoucí komunisté v tehdejší Československu potvrdili, že i to nejzvršenější proklamované dobro se může zvrhnout v čisté zlo: ve jménu ušlechtilých vizí vraždí, okrádá, zavírá do kriminálů a šikanuje. Vytváří se třídní společnost par excellence s obrovskou propastí mezi vládci a ovládanými. Normativně vzato byla každá komunistická diktatura ve svém základu skrz na skrz

prohnilá. Výjimkou není ani zdejší verze marxleninského samoděržaví, které – opisujíc oblouk od ideokratického teroru po konzumní technokracii – představuje formu despotismu s ničivými důsledky pro celou zemi, v němž politické perzekuce a místy i otevřené násilí byly trvalou součástí komunistické každodennosti. Od roku 1948 až do roku 1989.

Ačkoliv komunistický projekt odkazoval na humanismus a prošel určitými korekturami, neexistoval žádný socialismus s lidskou tváří – jen „totalitarismus s vyraženými zuby“, jak ho nazval polský historik Adam Michnik. Státy pod vedením buď komunistické, socialistické či dělnické strany vedly zvláštní druh permanentní opotřebovací války proti vlastním občanům – prostřednictvím všudypřítomného utlačovatelského dozoru, tuhé cenzury a ekonomické nouze. Pokud něco komunistický stát charakterizuje, pak iracionální, nefunkční a neefektivní ekonomický systém vedoucí k zaostávání a chudobě.

Nepsaná dohoda o společenském klidu, dohoda o vnějšíkové konformitě vykoupené relativním materiálním prospěchem, „klidem na práci“ a konzumováním teslové zábavy v dietlovské (Jaroslav Dietl – československý autor televizních seriálů, filmový scenárista od 60. do 80. let 20. století; pozn.) seriálové (sur)realitě, dlouhodobě přetrvávala navzdory všudypřítomné šikanózní vlezlosti režimu. Ten každodenně kádroval a svými příkazy prostupoval celou společnost již od dětství každého jednotlivce – třeba za pomoci bdělých domovních důvěrníků, agilních důchodců z Pomocné stráže Veřejné bezpečnosti, či soudružek učitelek na všech stupních škol.

Legitimita a kolaborace

Pro přežití jakékoli vlády nestačí, aby ve společnosti převládl pragmatický názor, že daný pořádek je pro ni výhodný. Nezanedbatelná část populace musí být také autenticky přesvědčena, že tento pořádek je náležitý, správný, snad i nejlepší možný. Normalizační stabilita nemohla vystačit pouze s oportunistem, ale musela se opírat o určitou sdílenou shodu na legitimitě reálného socialismu.

Většina Čechů do poslední chvíle intuitivně chápala svůj socialismus jako nezpochybnitelný rámec sociálního bytí, jakkoliv prestiž strany v normalizačním bezčasně utrpěla šrámy. Nehybná masa se do posledního okamžiku neměla k nějakému skutečnému vystoupení proti zdiskreditovanému režimu a tragikomickým postavám v jeho čele. Režim vnímala jako nutné, ale zároveň relativně přijatelné zlo. Většinou ho tolerovala. Přizpůsobila se nastaveným pravidlům, udržovala si distanc, dělala si své a do poslední chvíle pečlivě střežila své obtížně vydané konzumní statky a vybudované konexe. Opozice nepřekročila práh exkluzivity, byla příliš slabá, roztráštěná a valnou část lidí vlastně ani nezajímala.

Byla-li společnost porobena, pak do značné míry vlastním přičiněním a za aktivní spoluúčasti mnoha. Z výhod systému těžili mnozí. Hranice mezi rezignovaným přijetím reality a aktivním podílením se na rituálech moci a upřímnými projevy loajality byla velmi nečitelná. Změna nastala teprve ve chvíli, kdy se v okolních zemích východního tábora začalo hroutit socialistické zřízení a tuzemský režim přestal poskytovat slibovanou spotřební úroveň a prostor k uplatnění osobních ambicí.

Na vlnách nostalgie

Pro mnohé se normalizační epocha stala objektem nostalgických vzpomínek. Stárnoucí pamětníci vzpomínali na materiální zajištění, nízké nájem, určitou formu stability, bezpečné ulice a jistoty v zaměstnání. Jiní se ohlíželi za promrhanými talenty a zmařenými možnostmi. Další s nemalou dávkou hrdosti vzpomínali na to, jak rozleptávali komunismus zevnitř a zdola – nadáváním nad půllitrem piva v husté síti restauračních zařízení nebo v chatových osadách.

Mlčenlivý souhlas byl obratně podpořen mnohými benefity: růstem mezd, velkorysími sociálními dávkami, bytovou výstavbou i na poměry socialistického bloku relativně ucházející nabídkou v obchodech. Režim možná objektivně byl diktaturou, ale z hlediska sociální spravedlnosti, respektive společenské redistribuce, vykazoval pro široké vrstvy obyvatel sympatické rysy. To je také důvod, proč se pozitivní vzpomínání na socialismus od samého počátku transformace šířilo především mezi skupinami lidí, kteří měli či mají pocit, že nedisponují nejen ekonomickou silou, ale ani patřičným společenským vlivem, mocí a prestiží, nebo tyto výsady kulturního a sociálního kapitálu ztrácejí.

Dějinný předěl

Jestliže byly předchozí normalizační roky dobou bezčasí, kterou monotónně ukrajovaly jen jednotlivé sjezdy komunistické strany, na sklonku režimu naopak čas vstoupil do dění s dramatickou dynamikou. Nastal karneval revoluce, jak popsal ve své knize americká historik Padraic Kenney.

Členové národní kolektivity si připomínají společnou minulost skrze tzv. události vzpomínání. Takovou událostí vzpomínání je bezesporu 17. listopad 1989 a jeho dalekosáhlé důsledky, které překvapily všechny – disidenty, šedou zónu, bezpečnostní složky i stranický aparát. Povolená demonstrace pod záštitou Socialistického svazu mládeže se proměnila v brutální rozeznání pokojného průvodu studentů na Národní třídě. Tento den, i když je pouhým symbolickým přelomem v delším dějinném příběhu, se stal úběžníkem, k němuž se pamětníci vztahují se vzpomínkou, co kdo dělal a kde byl „tehdy“.

Komunistický režim dospěl ke kolapsu na základě neočekávaně mohutného tlaku zdola, z ulice. Zhroutil se jako domeček z karet. Událost, která ještě pár měsíců před osudným listopadovým zvratem byla skoro pro každého nepředstavitelná, se ze zpětného pohledu zdála být takřka nevyhnutelná.

Leitmotivem revoluce se stal návrat do Evropy, výměna padlého socialismu za představu o evropském triumfu stability a prosperity. Návrat k přirozeným a ztraceným kulturním kořenům evropské identity. A hovořilo-li se o Evropě, mýnil se Západ – s jeho občanskými svobodami, lidskými právy a volností pohybu. Slova jako kapitalismus nebo tržní hospodářství neměla přinejmenším v prvních měsících největší mobilizační potenciál. Pojmy, které jej měly, byly spíše svoboda a demokracie, která se stala alternativou k opouštěnému socialismu.

Transformace

Po rozpadu sovětského impéria stály nástupnické státy před unikátním úkolem: naráz a na zelené louce vybudovat demokratické instituce i kapitalistickou ekonomiku. Byl to úkol mnohem náročnější, než jakému čelilo třeba nově zrozené Československo v roce 1918, kdy hospodářský život i politické struktury mohly prakticky kontinuálně navázat na staré dobré rakousko-uherské základy.

Odklon od autoritářství doprovázela bezprecedentní zrychlená modernizace hospodářství, poznamenaného ekonomickou nevykonností i ekologickou devastací. Zastánci spěšné liberalizace socialistické ekonomiky byli postaveni před olbřímí úkol: pokusit se co nejrychleji uskutečnit velký skok od plánovaného hospodářství k tržní ekonomice. Ambiciózní program reforem se zároveň v zájmu minimalizace větších sociálních otřesů snažil zachovat alespoň některé výdobytky minulé éry: vysokou zaměstnanost, úroveň sociálního a důchodového zajištění, nízké nájemy, bezplatný přístup ke zdravotní péči a vzdělání. Popudit voliče se zdráhal i kdekerý puncovaný příznivec „šokové terapie“.

Nikdo netušil, že dojde ke zvratu s tak dynamickým nábojem a hlubokými strukturálními důsledky. Nejznámější disident normalizační doby Václav Havel a vůdčí síla polistopadlového dění mluvil ještě v prosinci 1989 o socialismu – slůvko kapitalismus mělo až příliš negativní konotace.

Cirkulace elit

Významná část politické elity vyrůstala v normalizačních časech a vnitřně si adaptovala mnohé dobové ingredience, včetně všeobecné demoralizace a různých politických, ideových a intelektuálních omezení. Po pádu socialismu nezmizeli všichni ti, kdo z něj profitovali a kdo jej do posledního okamžiku hájili. Nevytratil se více než milion členů neomezeně vládnoucí komunistické strany ani masa příslušníků bezpečnostních složek, kteří režim za relativně dobrou mzdu hájili a střezili. V někdejších pozicích často zůstali vlastníci akademických titulů ve vědecké a pedagogické sféře, notáblové v byrokratickém aparátu a držitelé ředitelských míst, jejichž moc byla zaštitěna stranickou legitimací a služebností vůči moci, ať už motivovanou čímkoliv. Politiku po roce 1990 formovaly postdisidentské struktury, později se stále více prosazovali technokratičtí praktici z někdejší šedé zóny, kteří za normalizace stáli mimo opoziční společenství a až do revoluce se nijak zásadně politicky neangažovali – ani na straně režimu. Snad i proto svým historickým habitem bez antikomunistického aktivismu vyhovovali valné části voličů lépe než disidenti, vnímání jako svědomí národa.

Krise demokracie?

Hluboké změny v západním světě v posledních dekádách zásadně proměnily společenské klima. Globalizační procesy vedly k nebývalému hodnotovému posunu a vzestupu populismu. Na přelomu 80. a 90. let se leckomu zdálo, že liberálnědemokratický model vládnutí vítězí na všech frontách. Úspěchy politiků typu Donalda Trump, dvojnásobného amerického prezidenta,

předsedů vlád Slovenska Roberta Fica či Maďarska Viktora Orbána ukazují, že svět se změnil – a s ním i politické inklinace voličů. Politika trpí populismem a klesající legitimitou elit a hierarchií vůbec. Expanze sociálních sítí a informačních technologií předznamenala konfliktní postfaktickou éru. Roste strach, pochyby a obavy z nejisté budoucnosti. Stoupá počet lidí, volajících po změnách a podporujících extrémní a protestní strany. Lidí, kteří chtějí získat podíl na moci i ztracenou kontrolu nad vlastním životem. Kýžená změna v jejich očích představuje návrat do minulosti: k selskému rozumu, k „tradičním hodnotám“ a starým pořádkům.

Fragmentovaná společnost v éře populismu

Nový populismus není levicový, ani pravicový, je zaměřen proti establishmentu a demokratickým zásadám. Populisté se prohlašují za jediné zástupce lidu, neboť pouze oni lid znají, dokáží hájit jeho zájmy a hovořit jeho jazykem. Lid je v jejich pojetí homogenní, organickou a nedělitelnou entitou, která je v základu dobrá, měla by disponovat mocí, ale byla podvedena zлыми elitami. Proto musí být obnovena jeho ztracená suverenity.

Z antielitářství vychází premisa, v níž na jedné straně stojí lid, na straně druhé korupcí prolezlá vládnoucí třída. Moderní populismus vyrostl na konfliktu mezi těmi, kteří chtějí chránit národní stát, a těmi, kteří jsou ochotni jej otevřít jiným kulturním impulsům, ekonomické liberalizaci a nadnárodní integraci. A právě tento konflikt v kontextu ekonomické a migrační krize nabyl v evropské politice na intenzitě.

Důsledkem společenské polarizace Západu je to, že stále častěji a silněji slyšíme názory, že současnost je líhni dekadence, nespravedlnosti a chaosu. Podobné myšlenkové schéma vede k volání po jednoduchých řešeních, po silném vůdci, který zbědovanou zemi uvede zase do pořádku. Dochází přitom k myšlenkovému sblížení levicových radikálů a pravicových autoritářů, kteří shodně konstatují, že západní civilizace selhává, demokracie je slabá, neúčinná a nedokáže vyřešit tíživé problémy společnosti. Proto je nutné zvolit radikálně odlišný kurz.

Tradiční strany, soupeřící na ose pravo-levého socioekonomického konfliktu, ponechaly konflikt mezi nadnárodní integrací a národním státem dlouho bez povšimnutí – nebo jej včas nepochopily. S největšími problémy se potýká tradiční levice, která ztratila dělnické hlasy ve prospěch nacionalistů a mimo ideologie stojících populistů. Česko je velmi instruktivním příkladem této eroze levicových stran. Západní levice byla vždy kosmopolitní, její obvyklá klientela se kulturně nacionalizovala a přestala následovat liberální hodnoty rostoucí střední třídy.

Antiliberalní revoluce podle všeho reaguje na některé excesy kulturního liberalismu a na důsledky globalizovaného liberalismu ekonomického, zejména ztrátu pracovních míst pro pracující třídu. Vedou se kulturní války, prosazuje se ekonomický nacionalismus, autoritářské tendence jsou na vzestupu, politika se stává nesmiřitelným identitárním kolbištěm. Mnozí trpí pocity křivdy a přehlížení. Všichni ti, kteří se cítí být odstrčeni na okraj, nepředstavují marginální menšinu, nýbrž nezanedbatelnou část populace, jejíž zklamání a zatrpklosti umně využívají populisté všech odstínů.

Výrazná část střední třídy se cítí být v kulturní defenzivě, ačkoli se jí ekonomicky daří, a přechází k populistickým hnutím, která se upínají k národu či kulturní esenci a vymezují se proti projevům globalizace. Dynamický liberalismus ukazuje svoji odvrácenou tvář: rozostření elementární a pro stabilitu liberální demokracie nezbytné společenské soudržnosti.

Digitální iliberalismus

Dynamiku vývoje navíc umocňuje digitalizace a sociální média, které prohlubují kulturní rozklad na pozadí dramatických ekonomických a technologických proměn. Veřejné debaty na sociálních sítích stále více korigují ideál racionálního a odpovědně rozvažujícího občana. Digitální časoprostor je zahlcen nepřehlednou změťí informačních šumů a absurdních výkřiků. Pravda se stává zamříženější, realita zkreslenější, argumenty nesmyslnější. Počítačové algoritmy zvýhodňují viditelnost toho nejhoršího a nejkontroverznějšího obsahu, zatímco tradiční média ztratila informační monopol, ale i důvěryhodnost a normotvornou sílu.

Část společnosti se obtížně vyrovnává s dopady globalizace a překotného technologického vývoje. Prohlubují se sociální a ekonomické rozdíly. Právě lidé zasažení polistopadovou transformací – nebo mající minimálně pocit, že je poškodila, že jsou zbaveni šancí a odsunuti stranou – jsou náchylnější k podléhání hoaxům a spikleneckým teoriím. Nedůvěřují institucím, expertům, politické reprezentaci ani tradičním médiím. Elity zklamaly a „alternativní fakta“ nabízejí schematická, a proto srozumitelná vysvětlení toho, „jak to doopravdy chodí“. Souzní s konspiračními výklady světa a z antisystémových pozic zpochybňují politický režim a demokratickou orientaci země.

Nový typ stranictví

Na scénu vstupují politické projekty bez konvenční ideologie či volba klientely, stavící na vágním étosu novosti. Slibují očištění politického života, například od korupce, přičemž zůstávají v ideologickém mainstreamu a často nejsou jednoznačně antisystémové. Utváření nových stran se stalo atraktivní strategií pro „politické podnikatele“. Rozmach „očišťovatelských“ stran přitom zjevně souvisel s tím, že se úspěšně napojily na latentní protikorupční kritickou linku směrem k postkomunistické transformaci.

Netransformovaná KSČM dlouho těžila ze svého exkluzivního étosu „strany proti“ a čas od času podchytila i protestní hlasy těch, kteří byli frustrovaní z politické či ekonomické situace a minulý sentiment je prvoplánově příliš nezajímá. V uplynulé dekádě ale komunistům – těmto věrným dědicům předlistopadových tradic – vyrostla silná a modernímu marketingu lépe přizpůsobená a tudíž volebně efektivnější konkurence.

Jedná se o politiky a strany, které nejsou ideologicky, programově, organizačně, ale ani politickou taktikou a rétorikou ukotvení na konvenčním prostředí levice-pravice. Společné mají to, že prostřednictvím jednoduchých hesel oslovují lidi elementárně našťavané na všechny a na všechno, notoricky nespokojené nebo čerstvě zklamané voliče, nezřídka s nižším vzděláním a sociálním

statusem. Tedy ty, kteří se těžce adaptují na globalizovaný kapitalismus, cítí se být zapomenutí a odcizení od státu i „těch nahoře“ a kteří touží po silných vůdcích a zaopatřovatelském státu.

Bilancování: Zeitgeist

Duch doby je naplněn hmatatelným zklamáním z běhu dějin, z toho, že „to dopadlo špatně“. Zdáním, že se leccos – pro někoho téměř všechno – osudově nepovedlo. Čitelný starý svět se rozpadl na v nepřehlednou globalistickou změň. Nespoutaný rej svobody, opěvovaného symbolu bouřlivých časů přechodu od socialismu ke kapitalismu, nahradila pestrá směsice úzkostia strachů. Spravedlnost nahradila korupce a výsady, pravdu a lásku tlak peněz. Jako by se najednou naše životy pohybovaly v uzavřeném kruhu od jedné pohromy k druhé: ekonomickou krizi následuje uprchlická, uprchlickou střídá pandemická, po ní následuje brutální válečné šílenství velkoruského šovinismu.

Rok 1989

Annus mirabilis, neboli báječný rok, jak jej překřtil britsko-německý myslitel Ralf Dahrendorf. Po pádu totalitního režimu následoval rychlý spád událostí. Přechod od ekonomického dirigismu pozdního socialismu a politického monopolismu naznačoval zdánlivě definitivní, historicky jaksi „samozřejmé“ vítězství ekonomického a politického liberalismu. Sovětská okupační armáda během půldruhého roku opustila zemi, deset let po listopadu 1989 někdejší sovětský vazal, tedy Česká republika, vstoupil do Severoatlantické aliance a za dalších pět let do exkluzivního klubu evropského společenství – Evropské unie.

Bez ohledu na to, jaké hodnotové a ideologické předpoklady zastáváme, lze jen obtížně rozporovat, že současná česká společnost se v mnoha směrech ocitla v unikátní historické situaci. Dosud nikdy nebyla tak bohatá, nezávislá a svobodná jako dnes. Pomineme-li období první republiky a snad i konstituční éru starého mocnářství, občané nikdy nebyli méně vázání ke státní nebo stranické autoritě, a naopak nikdy neměli více prostoru pro naplňování vlastního osudu a hledání individuálního štěstí. Jak a zda vůbec jsou tyto skutečnosti zrcadleny ve vox populi, je už úplně jiný příběh.

Česká republika ušla úctyhodný kus cesty. Jsme vcelku úspěšná exportní země se solidním růstem HDP a obecně kvality života – v některých indikátorech dokonce lepší než řada vyspělých států. Patříme k zemím s neobvykle bezpečným veřejným prostorem, i ti nejchudší dosáhnou na zdravotní péči, dlouhodobě roste naděje dožití, máme robustní systém veřejné dopravy a slušné školství, jehož služby může využívat každé dítě bez ohledu na sociální status rodičů.

Navždy rozdělení?

Demokracie je složitá stavba, pod jejíž střechou jsou nuceny spolužít různé sociální skupiny, politické

strany a generace, které jsou nositeli silně diferencovaných hodnotových postojů. Za třicet sedm let se česká společnost dramaticky proměnila. Také kvůli dřívě „neznámým“ problémům – prohlubující se nerovnosti, globalizační trendy a technologická revoluce. Zklamání pramení z toho, že pro mnoho lidí přinesla systémová změna rozbití zavedených pořádků, ztratili svět, na který byli zvyklí, případně vklouzli do světa, na který nemohli být připraveni. Jiní zase do transformace vkládali obrovské naděje, které se podle nich nenaplnily.

Český vývoj se stále více blíží západním demokraciím, které mají spoustu potíží a ve věku globalizace se zásadně proměňují. I u nás se prohlubuje nerovnost mezi chudými a bohatými, existuje napětí mezi meritokratickou elitou – tedy těmi, kteří se dostali do vrchních pater společenské pyramidy díky svému úsilí a vzdělání – a ostatními, kterým se podobných dispozic nedostává. Existuje tenze mezi městem a venkovem, mladými a staršími, stejně jako nedůvěra „našich lidí“ k expertům, akademikům, potažmo elitám. K pražské kavárně, jak zní populární terminus technicus.

Jakkoli je současná politika zatížena mnoha neřestmi, jakkoli společnost čelí mnoha vnitřním konfliktům a nedorozuměním, cestu, po které se moderní český stát vydal, tedy demokratický parlamentarismus, vláda práva, tržní ekonomika a prozápadní směřování, není třeba nijak zásadně revidovat – ač si to mnozí přejí.

Děsí nás pověstné strašidlo komunismu, které po vydání Komunistického manifestu v polovině 19. století, dalších skoro sto padesát let obcházelo Evropu? Zcela jistě nikoliv. Českou společnost ve čtvrté dekádě svobody mnohem více ohrožuje nebezpečí jiného typu, než je komunistická gerontokracie s typicky bramborovitou fyziognomií. Je to autoritářský populismus prodchnutý vysokooktanovým nacionalismem a zahleděnost do sebe sama, vydávaná za ctnost neurčitého pragmatismu nacházejícího neomylně zalíbení v ochlokraciích (vládě lůzy) blízkého zahraničí i v pitoreskních diktaturách ve východních dálavách. Jakoby stejné nebo podobné identity a snahy, které umožnily přijetí komunistických myšlenek a adaptaci na předlistopadový režim, na sebe dnes vzaly notoricky povědomé ošuntělé kabáty, tentokrát jen s aktuálním modním střihem.

12

Maciej Ruczaj

Polský politolog a publicista žijící v Praze se narodil v Poznani. Vystudoval politologii a mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních věd a anglistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V roce 2015 získal doktorský titul za dizertační práci o irském nacionalismu. Od roku 2008 pracoval v Polském institutu v Praze, sedm let ho vedl jako ředitel. V letech 2023 až 2024 byl velvyslanec Polska na Slovensku. V lednu 2025 se stal vedoucím výzkumným pracovníkem Centra transatlantických vztahů CEVRO Univerzity.

Rozvod liberalismu a demokracie

Maciej Ruczaj

Seznámili se už dávno, před více než dvě stě roky. Ze začátku jejich vztahu nikdo moc šanci nedával, ovšem po druhé světové válce to už vypadalo, že spolu zůstanou navěky, jako by dokonale splynuli v jedinou bytost. Ale idyla skončila. Manželská krize je v plném proudu a je vcelku jedno, jestli dříve začal toxický manžel – liberalismus – týrat svou ženu demokracii, nebo nejdříve ona začala flirtovat s „populisty“.

Krátce po vítězství Donalda Trumpa v amerických prezidentských volbách v listopadu 2024 publikovala americká tisková agentura AP News průzkum s názvem „Demokracie byla motivačním faktorem nejen pro voliče Harrisové, ale i Trumpa“. Reagovala tak na vlnu povolebních komentářů, v nichž se do protikladu stavěli voliči demokratů, pohánění obavami z ohrožení demokracie, a Trumpovi příznivci, pro které byly hlavními žaludky a fobie – ekonomika a migranti.

Starověká vs. liberální demokracie

V posledních letech jsou skoro každé volby v západním světě od Paříže po Bratislavu, od Los Angeles po Varšavu vykreslovány jako osudový boj o záchranu demokracie. Zvedající se vlna antiliberálního pravicového populismu je vnímána jako ohrožení svobody a odpůrci liberálního mainstreamu jako kamuflovaní autoritáři, což krásně ukazuje poprask kolem „hajlování“ Elona Muska nebo titulek článku americké novinářky a spisovatelky židovského původu Anne Applebaumové „Trump mluví jako Hitler, jako Mussolini, jako Stalin“. Jako kdyby jen jeden z této trojice bohatě nestačil. „Když oni vyhrají, další volby už nebudou,“ slyšíme opakovaně v různých zemích a jazycích. Z perspektivy zmíněné analýzy AP News je zřejmé, že se liberálové tradičně připravují na minulou válku. Ve skutečnosti se obranou demokracie oháněli jedni i druzí. Pouze tím každý myslel něco jiného.

Starověká demokracie byla postavená na vůli většiny. Liberální demokracie, jak ji známe dnes, tedy systém, v němž je vůle většiny omezována systémem „brzd a protiváh“ a principy základních práv, je jevem relativně novým. Jeho hegemonie, včetně představy, že jde o univerzálně nejlepší zřízení, je až následkem vítězství Západu ve světové a poté studené válce. Teprve tehdy došlo ve veřejném vnímání k úplnému splynutí obou složek. Liberální demokracie se stala prostě „demokracií“ bez dalších přívlastků. Na současné zmatení pojmů bylo zaděláno.

Opojení představou, že je liberální demokracie posledním stádiem vývoje lidstva už máme za sebou. První šok způsobilo zjištění, že velká část ne-západního světa tuto představu nesdílí, není ochotná ji přijmout, a že neexistuje zákonité propojení mezi civilizačním rozvojem a přijetím liberálně-demokratického modelu. Fareed Zakaria, americký spisovatel a novinář indického původu, pro tento nový typ států použil pojem „neliberální demokracie“ – spojovalo

je oddělení „volebního mechanismu“ od „principu liberálního konstitucionalismu“. Na konci devadesátých let, mluvil o zemích mimo vnitřní okruh západního světa: „Od Peru po Palestinu, od Sierra Leone po Slovensko, od Pákistánu po Filipíny vidíme vzestup toto znepokojivého fenoménu mezinárodní politiky.“

Nejde o východoevropskou zaostalost

Vzápětí ale přišel další šok. Prožíváme ho už nějakou dobu, přesto nejsme ochotni si ho přiznat. Tentokrát nejde totiž o „jiné kultury“, „nevhodné“ pro liberální demokracii. Manželství mezi demokracií a liberalismem se otřásá už i na Západě.

Po nějaký čas bylo možné argumentovat, že známky této krize vykazují především nové (a tedy nezralé) liberální demokracie bývalého východního bloku, které podle bulharského politologa Ivana Krasteva prožily velké zklamání z toho, že se jim nedaří dohnat a přesně zkopírovat vyspělejší Západ. Koneckonců byl to od roku 2010 maďarský premiér Viktor Orbán, kdo se jako první pojmu neliberální demokracie hrdě přihlásil. Vzestup antisystémových stran v Evropě a triumfální návrat Donalda Trumpa v USA způsobuje, že krizi nelze bagatelizovat poukazem na naši východoevropskou zaostalost. V první dekádě 21. století začal zrychlovat proces hluboké krize důvěry společností v dosavadní politicko-ekonomický systém napříč celým Západem. Stále větší segmenty těchto společností začínají zpochybňovat vše, co je jim shora nabízeno, a zároveň se poohlížet po alternativách, které by umožnily tento negativní sentiment politicky pojmenovat.

Diagnózy toho, jak jsme se do této situace dostali, se dramaticky liší. Kritici poukazují na vnitřní příčiny krize. Jde na jedné straně jde o postupnou proměnu liberalismu v progresivismus, tedy dogmatickou ideologii s rysy politického náboženství. Anglický filozof John Gray patřil mezi první klasické liberály, kteří už na konci osmdesátých let minulého století varovali před vnitřním vývojem liberálního myšlení směrem k víře v možnost „racionální rekonstrukce lidské společnosti“ a nahrazení principu svobody a zdravého rozumu „racionalistickou intelektuální arogancí smíchanou se sentimentálním náboženstvím humanity“.

Definujeme liberalismus

Jak píše nestor polského liberalismu Jan Rokita: „Časem tento konstruktivistický projekt přišel i o svoji deklarovanou racionalitu. Ideál člověka jako rozumné a morální bytosti, centrální pro liberální tradici, byl zcela zapomenutý.“ Proměna liberalismu neušla pozornosti ani dalším výrazným liberálním intelektuálům. Američan Mark Lilla už v roce 2016 kategoricky uvedl, že „americký liberalismus upadl v jakousi morální paniku v otázkách rasy, pohlaví a sexuální identity, která deformovala poslání liberalismu a znemožnila mu stát se jednotící silou.“ Ivan Krastev poukazoval, že odpor k liberalismu v zemích střední Evropy vyplývá z toho, že byla „komunistická ortodoxie nahrazená ortodoxií liberální“. Britský *The Economist*, historicky klíčový list liberálního světa, napsal v manifestu ke 175. výročí svého vzniku: „Nastal čas,

aby byl liberalismus opětovně definován. Liberálové musejí věnovat méně času tomu, aby zapuzovali své kritiky s tím, že jsou to hlupáci a tmáři, a naopak více času věnovat zlepšování toho, co je špatně.“

Tato schopnost sebereflexe však zůstává vzácná. Převládá představa, že dnešní krize je především „kognitivního charakteru“. Změnu veřejného mínění vyvolává informační chaos a manipulace s informacemi ve veřejném prostoru, nezávisle na tom, zda jejich původci jsou populisté, cizí mocnosti či algoritmy sociálních sítí, případně spiknutí všech dohromady. Přesvědčení, že největším zlem jsou dezinformace, proniklo i do projevu českého prezidenta Petra Pavla v Den památky obětí holocaustu. A jestli jsou voliči jakousi nezralou a snadno manipulovatelnou masou, problém lze vyřešit „výchovou a osvětou“, tedy větší kontrolou informačních toků.

Záměrné zužování prostoru demokracie

V tomto typu uvažování si neliberální demokracie nachází také svého soka – „nedemokratický liberalismus“. Realitou současné politiky na Západě je totiž systematické zužování prostoru demokracie jako možnosti veřejnosti svobodně zvolit pro svoji zem jinou politiku. Dochází k němu na jedné straně pomocí byrokraticko-právních mechanismů střežených politicky stále aktivnější justicí, v případě Evropy navíc jištěných institucemi EU, na straně druhé politickou kartelizací, tedy postupným sblížováním pozic hlavních politických stran ve jménu obrany před populisty. To první zakouší nyní italská premiérka Giorgia Meloniová, jejíž pokusy o řešení migrační krize jsou systematicky blokovány aktivistickými soudci. Podobná srážka čeká pravděpodobně i Donalda Trumpa. Toho druhého se dočkalo opět Německo, které ve volbách v únoru 2025 vyřešilo nespokojenost s vládou tehdejšího sociálnědemokratického kancléře Olafa Scholze hlasem pro Křesťanskodemokratickou unii Fridricha Merze. Výsledkem, ve jménu obrany demokracie před protimigrační Alternativou pro Německo, se stala velká koalice vítězné CDU/CSU s menšinovou SPD.

Se silící antisystémovou vzpourou narůstá také frustrace obhájců liberálního řádu z „nespolehlivosti“ demokratických mechanismů, a tudíž snaha pojistit si jeho větší předvídatelnost. Třeba pomoci prostředků „boje s dezinformacemi“ či využíváním nástrojů trestního práva. „Když jdou věci jiným směrem, máme své nástroje,“ prohlásila šéfka Evropské komise Ursula von der Leyenová před posledními italskými volbami. Tento vzestup „militantního liberalismu“ vysvětluje i autoritu, které nyní v Evropě požívá polský premiér Donald Tusk, který už více než dva roky dokáže vládnout v podmínkách neoficiálního „výjimečného stavu“, v němž je řada nestandardních postupů exekutivy vysvětlována nutností „obnovy právního státu“.

V případě rumunských prezidentských voleb vedla kombinace obav z vnějších vlivů a obhajoby zájmů současného establishmentu k dosud nemyslitelnému kroku – zrušení už proběhlých voleb i přesto, že k průběhu hlasování nebyly žádné výhrady. Rumunská kauza vedla polského filozofa Marka Cichockého k otázce, zda je demokracie v Evropě skutečně všeobecně uznávaným politickým zřízením, a zda idea demokracie a občanských svobod je opravdu hodnotou,

na kterou nechceme rezignovat. Podle Cichockého byla moderní liberální demokracie postavena na základech křehké rovnováhy mezi zájmy oligarchických elit a lidu.

A nůžky se rozevírají

V posledních letech západní společnosti stále více pocítují zcela reálné následky realizace některých z dogmat progresivismu, ať už v podobě migrační a energetické krize či radikálních teorií v oblasti rodiny a pohlaví. Zároveň se stále rychleji rozevírají nůžky mezi vítězi globalismu a poraženými. Pocítují je především nižší vrstvy, a to za dlouhodobého nezájmu elit. Právě toto zřejmě mysleli mnozí američtí voliči, kteří hlas pro Trumpa brali jako hlas pro demokracii. Jak píše polský politolog Michał Kuź, od něhož pochází úvodní metafora „domácího násilí“ ve svazku liberalismu a demokracie, „volili suverenitu amerického lidu, který se dožadoval naplnění demokracie reálným obsahem, proti úřednicko-právní meritokracii, snažící se pole demokratické politiky postupně omezovat.“

Když vidíme zástup miliardářů ze Silicon Valley, světového centra počítačového a technologického průmyslu v Kalifornii, dosud vyznavačů dogmatického progresivismu, sešikovaných za Trumpem během inaugurace, můžeme si říct, že s „lidovou suverenitou“ to možná nebude tak horké a že se musí hodně změnit, aby vše zůstalo při starém. Ale rozpad společnosti na dva tábory, které sdílí apokalyptickou představu politiky a roztáčí společně toxickou spirálu polarizace, je faktem. Vše samozřejmě navíc komplikuje „svět tam venku“, tedy skutečnost, že Západ se v posledních letech ocitl ve stavu „divné války“ s mocnostmi, které se netají touhou po zničení současného mezinárodního řádu a pokouší se aktivně do vnitřního života západních společností zasahovat. Hlavně my ve střední Evropě, jejíž krátké „okno příležitosti“ bylo spjaté právě s hegemonií liberálního řádu, bychom měli mít eminentní zájem na tom, aby následující vývoj nebyl náhlou entropií, ale spíše opravdovou „revolucí zdravého rozumu“. Vždyť John Gray ji krátce po Trumpově vítězství nazval „nutností získat zpět kontakt s realitou“.

Vyšlo v týdeníku *Echo*, 27. září 2025

Lidé,
kteří
mění
svět

